

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Stefan Dehlin

Medhjälpare eller medgärningsman?

En granskning av regleringen kring
medverkan

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare
Helen Örnemark Hansen

Rättsområde
Straffrätt

Höstterminen 2008

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Syfte och frågeställningar	6
1.2 Metod och material	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Disposition	8
2 BEGREPPET MEDVERKAN	9
2.1 Brottsbalken 23 kap. 4 - 5 §§	9
2.2 Förarbeten	9
3 ALLMÄNNA PRINCIPER	11
3.1 Oskyldighetspresumtionen	11
3.2 In dubio pro reo	12
3.3 In dubio mitus	13
4 BEGREPPET MEDVERKAN I LITTERATUR OCH RÄTTSFALL	14
4.1 Främjande av brott	15
4.2 Det subjektiva rekvisitet	16
4.3 Medgärningsmannaskap	17
4.3.1 Ordinärt medgärningsmannaskap	17
4.3.2 Utvidgat medgärningsmannaskap	19
4.3.2.1 Medverkan genom passivitet	19
4.3.3 Medfrämjandeskap	21
4.4 Den senare tidens rättsfall	26
4.4.1 NJA 2006 s. 535	26
4.4.2 Nedre Norrlands hovrätt B 136-06	28
4.4.3 Eksjö tingsrätt B 40-08 och Göta hovrätt B 673-08	29
4.4.4 Nedre norrlands hovrätt B 1293-07	30

5	ANALYS	32
5.1	Vad kännetecknar medhjälparen?	32
5.1.1	Göta hovrätts dom B 2442-05	32
5.1.2	NJA 1996 s. 27, "Stureplansmorden"	32
5.2	När är det relevant att döma en tilltalad som medgärningsman?	33
5.2.1	RH 1995:70	33
5.2.2	Svea hovrätt B 6470-05, "Kungsgatanfallet"	33
5.2.3	NJA 1992 s. 474, "Pinnstolsfallet"	34
5.2.4	Hovrätten för västra Sverige B 2957:00, "Göteborgsbranden"	36
5.2.5	NJA 2003 s. 645, "Passagerarfallet"	37
5.2.6	NJA 2003 s. 473, "Narkotikafallet"	38
5.2.7	NJA 2002 s. 489, "Sambandscentralen"	38
5.2.8	NJA 2006 s. 535, "Värdecentralrånet"	38
5.2.9	Nedre Norrlands hovrätt B 136-06, "Misshandelfallet"	39
5.2.10	Eksjö tingsrätt B 40-08 och Göta hovrätt B 673-08, "Rymningsfallet"	40
5.2.11	Hovrätten för Nedre norrland B 1292-07, "Yxfallet"	41
6	SLUTSATS	43
6.1	Sammanfattning av slutsater	45
6.1.1	Vad skiljer medhjälparen från medgärningsmannen?	45
6.1.2	Finns det ett behov av att kunna döma människor som medgärningsmän?	46
6.1.3	Åt vilket håll pekar trenden?	47
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	48
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	50

Summary

The Swedish legislators have not defined the difference between the various forms of aiding and abetting and a collaborating main offender. It has been left to the courts to do so in their rulings. Therefore it is not possible to determine the difference by studying legislation alone. One must also study case law to be able to find a definition. This is why this essay contains a large amount of case law references accounts and abstracts.

The main subject of this essay is the difference between being prosecuted for aiding and abetting and being prosecuted as a collaborating main offender.

In cases where more than one offender is identified the main principle in Swedish criminal law is that each offender shall be punished. Regardless if any of the other offenders can be punished each offender is legally responsible for his own actions. The fact that a crime has been committed is the main concern. Even if criminal intent cannot be established in order to convict a main offender the possibility of a conviction for aiding and abetting still remains for the same offender.

It is not mandatory that each offender's activities have been a prerequisite for the crime to be committed in cases where there is more than one offender involved. It is not possible for an offender to withdraw from responsibility based on the fact that his contribution to the criminal act was not a necessity for its fulfilment. It is sufficient that his activities have promoted the criminal offense. E.g. it is punishable to act as a watchman during a crime even if it, in retrospect, is obvious that the watchman's contribution was not necessary. The watchman, however, must have acted in collusion with the other offenders. It is not a criminal offense to act as e.g. a watchman, the other offenders unaware, during a criminal act if it was not a necessity for the crime. Legal responsibility is placed upon anyone who aids and abet the committing of a criminal offense. Aiding and abetting includes both physical and psychological support.

In the committing of a crime more than one participant can be convicted as a main offender provided that the offenders joint actions meets the requirements of the crime as stated in the relevant paragraph of the penal code. However, it is not enough that one offender carries out one half of the crime and another offender carries out the other half. The offenders have to aid each other in committing the crime. When more than one participant in committing a crime is convicted as a main offender the Swedish legal term is "medgärningsmannaskap". Lacking a similar word in English I have used the term "collaborating main offenders" above. This term means that more than offender has collaborated equally to commit a crime. It can be explained in terms of "together and in mutual understanding" or "with united efforts". There has to be a mutual agreement or at least a silent

agreement to commit the crime between the offenders. If an offender only takes advantage of a situation where a crime is being committed it is not possible to convict him as a collaborating main offender together with the one who initiated the crime in the first place. In order to reach a conviction for collaborating main offenders criminal intent has to be established or at least criminal negligence. It is not possible to reach the conclusion that a mutual understanding was in effect unless one of these forms of liability is established.

This essay also contains a discussion regarding two follow up questions: Is it necessary to maintain the possibility of convicting participants to a crime as collaborating main offenders? And: Has there been a reverse in the trend concerning the usage of the concept in courts in recent days?

Although these two questions are not given a lot of room in the essay it is still relevant to give them some consideration. In order to perform a critical study of the subject it is unavoidable to discuss the first question. The second question is discussed mainly in light of the fact that it is usually more productive to look to the future than it is to look back. It comes natural to try to foresee what the future might hold whenever the matters of past and present are studied.

Sammanfattning

Vad gäller medverkan har lagstiftaren överlåtit åt domstolarna att utforma den närmare regleringen. För att få förståelse för regleringen kring medverkan måste man således vända sig till den praxis som har utvecklats. Av den anledningen har rättsfallsanalyser fått en stor del av uppsatsens utrymme.

Som rubriken antyder behandlar uppsatsen i första hand skillnaden mellan medhjälparen och medgärningsmannen. Nedan ges först en kortare sammanfattning av vad som gäller för medverkan i stort och sedan en sammanfattning av de båda begreppens betydelse.

Huvudregeln om straff vid samverkan är att alla medverkande ska straffas. Varje medverkande är ansvarig för sina egna handlingar och kan således straffas oberoende av om de övriga medverkande kan straffas. Det väsentliga är att ett brott rent objektivt har kommit till stånd. Att gärningsmannen inte kan straffas på grund av bristande uppsåt eller dylikt, utesluter inte ansvar för medverkande.

När flera personer har medverkat till brott fordras inte att varje medverkandes medverkan varit en betingelse för brottets fullbordan. En medverkande undandrar sig inte ansvar bara därför att den brottsliga gärningen hade kommit till stånd även utan hans medverkan. För den enskildes straffbarhet är det tillräckligt att han på något sätt har främjat brottet. Det är till exempel klart att den som står på vakt vid ett inbrott gör sig skyldig till medverkan till stöld alldeles oavsett om vakthållningen visar sig behövlig eller inte. Detta förutsatt att den som vaktat har fått uppgiften genom samråd med de övriga medverkande. Den som, gärningsmannen ovetande, håller vakt vid brottsplatsen kan inte straffas för medverkan om vakthållningen i verkligheten visar sig vara obehövlig. Ansvar för medhjälp ska ådömas den som med råd eller dåd främjar en brottslig gärning. Straffansvar för medhjälp kan uppstå genom främjande av en brottslig handling med fysiska eller psykiska medel.

Flera personer som tillsammans begått brott kan dömas i medgärningsmannaskap. Medgärningsmännen uppfyller då tillsammans rekvisiten för brottet. Det är dock inte tillräckligt att en person utför halva gärningen och en annan person resten, om inte de båda främjar varandras gärningar. När flera personer döms för att de tillsammans har utfört en gärning talar man om att de döms i medgärningsmannaskap för gärningen. Detta uttrycks vanligen i termer av att gärningsmännen har agerat ”tillsammans och i samförstånd” eller ”gemensamt och i samråd”. Samråd eller åtminstone ett tyst samförstånd vad gäller gärningens utförande är en förutsättning för medgärningsmannaskapet. En person som begår brott genom att utnyttja en redan uppkommen situation kan inte dömas som medgärningsman till den vars handlande resulterat i den uppkomna

situationen. Medgärningsmannaskap kan bara föreligga om den brottsliga handlingen har utförts uppsåtligen eller med medveten oaktsamhet då en omedveten oaktsam handling inte kan omfattas av något samråd eller samförstånd.

Förutom skillnaden mellan medhjälp och medgärningsmannaskap behandlar uppsatsen följande frågor: Finns det över huvud taget ett behov av att kunna döma människor i medgärningsmannaskap? Går det i den senare tidens domar att se en trend som pekar mot ett försiktigare användande av medgärningsmannaskapet?

De båda frågorna har inte fått särskilt mycket egen plats i uppsatsen. Det är snarare så att de har fått komma med så att säga "på köpet". Den första frågan är i allra högsta grad relevant att ställa sig vid en kritisk granskning av medverkansläran. Den andra frågan är motiverad av att det ofta är mer värdefullt att försöka se framåt än bakåt. Om man beskriver ett visst rättsläge genom att studera hur det har varit och hur det är nu ter det sig naturligt att även försöka se lite in i framtiden.

Förkortningar

BrB

Brottsbalken

f.

följande sida

ff.

följande sidor

HD

Högsta domstolen

SvjT

Svensk Juristtidning

JT

Juridisk Tidskrift

1 Inledning

Den svenska medverkansläran har varit föremål för en livlig debatt de senaste decennierna. Det huvudsakliga trätoämnet har varit medgärningsmannaskapet. När man talar om medgärningsmannaskap skiljer man vanligtvis mellan det ordinära medgärningsmannaskapet och det utvidgade medgärningsmannaskapet. Det av de båda som har ansetts mest kontroversiellt och därmed har varit föremål för den skarpaste kritiken är det utvidgade medgärningsmannaskapet.

På den ena sidan i debatten står ett antal kända jurister, främst från den akademiska världen, som anser att det utvidgade medgärningsmannaskapet är ett hot mot den enskildes rättsäkerhet. Naturligtvis står även många försvarsadvokater på den här sidan. Kritiken består ofta i att den tilltalade inte har möjlighet att utforma ett reellt försvar mot de anklagelser han ställs inför. Detta kommer sig vanligtvis av att talan i mål om medgärningsmannaskap ibland förs på gruppnivå istället för på individnivå.

På den andra sidan står i första hand åklagare, som menar att medgärningsmannaskapet är ett nödvändigt instrument för en effektiv brottsbekämpning. Numera är det mer regel än undantag att stämningsansökningar gällande brottsmisstankar som riktar sig mot fler än en gärningsman innehåller yrkande om ansvar i medgärningsmannaskap.

Någonstans mellan de båda ståndpunkterna finner vi domstolarna som har att avgöra i det enskilda fallet huruvida de tilltalade är att se som medgärningsmän eller inte. Eftersom det saknas lagstöd på området har domstolarna bara praxis att stödja sina domar på. Eftersom det bara finns ett fåtal prejudikat från HD i ämnet får ofta hovrättsavgöranden utgöra praxis. Detta skapar problem då hovrätterna i grunden är obundna av varandras praxis.

1.1 Syfte och frågeställningar

Det utvidgade medgärningsmannaskapet har lett till att människor blivit dömda som gärningsmän trots att de inte aktivt har medverkat till brottets fullbordande. Domstolarna talar då om att personen genom att låta bli att ta avstånd från handlandet har solidariserat sig med brottet på ett sådant sätt att han är att anse som medgärningsman. Syftet med uppsatsen är att undersöka regleringen kring medgärningsmannaskap och medverkan. Min avsikt är att lyfta fram både kritiken mot medgärningsmannaskapet och försvaret för detsamma. Det är främst det utvidgade medgärningsmannaskapet som är intressant i detta avseende.

Frågeställningarna för uppsatsen är följande:

1. Vad skiljer medhjälparen från medgärningsmannen?

2. Finns det ett behov av att kunna döma människor som medgärningsmän?
3. Går det i den senare tidens domar se en trend som pekar mot ett försiktigare användande av medgärningsmannaskap?

1.2 Metod och material

Uppsatsen är baserad på lagar, förarbeten, doktrin och framförallt praxis. Lagregleringen på området säger inte mycket.¹ Inte heller från förarbeten finns särskilt mycket användbart material. Lagregleringen kring medverkan har inte ändrats sedan brottsbalkens ikraftträdande i mitten av 60-talet. Propositionen till brottsbalken överlåter åt domstolarna att genom praxis utarbeta en reglering i ämnet. Svaret på frågan om gränsdragningar mellan de olika medverkansbegreppen står således inte att finna i lag eller förarbeten utan i praxis. Av den anledningen har jag låtit praxis dominera i uppsatsen. Det finns dock en hel del intressant om medverkan i doktrinen. Den främsta källan till information förutom praxis har varit ett antal artiklar, skrivna av professorer, lektorer och andra personer som är insatta i ämnet. Informationen till den deskriptiva delen av uppsatsen är till stor del hämtad från Brottsbalkskommentaren.

I uppsatsen använder jag mig uteslutande av ”han” istället för att skriva ”han/hon” eller liknande. Jag använder även ordet ”gärningsman” istället för exempelvis ”gärningsperson”. Jag gör inte detta för att på något vis favorisera det manliga könet eller liknande; jag gör det för att det blir lättare att skriva.

1.3 Avgränsningar

Det finns en rad olika aspekter inom ramen för medverkansläran som lämpar sig för ett arbete av den här storleken. Det kan handla om legalitetsfrågor, möjlighet till ett effektivt försvar och så vidare. De är alla intressanta, men av utrymmesskäl måste man göra avgränsningar. Jag har valt att i första hand skriva om skillnaden mellan medgärningsmannaskap och medhjälp. De andra frågorna som ställs upp i avsnitt 1.1; behov av medgärningsmannaskapet, trender i dömandet där det finns flera tänkbara gärningsmän och rättssäkerheten har fått ett mindre utrymme i uppsatsen.

Det finns många fler relevanta rättsfall än de jag tar upp, men även här måste man göra begränsningar. Uppsatsen gör alltså inte anspråk på att ge en uttömlig förteckning över relevanta fall i ämnet. För den som är intresserad finns det som sagt fler rättsfall att läsa, men jag tror inte att uppsatsen hade blivit bättre eller mer begriplig ifall jag tagit med fler fall.

---

¹ De båda paragraferna som reglerar medverkan, BrB 23 kap. 4 – 5 §§ återfinns i sin helhet under avsnitt 2.1.

1.4 Disposition

Uppsatsen inleds i kapitel 2 med en redogörelse för lagregleringen i ämnet. Lagregleringen får sägas vara tämligen sparsam när det gäller att definiera ansvar för medverkan. Medgärningsmannaskapet nämns exempelvis inte över huvud taget i lagtexten. Kapitel 2 innehåller även en kortare redogörelse för vad som förekommit på lagstiftningsnivå de senaste decennierna. Propositionen som ligger till grund för brottsbalken och således lagregleringen kring medverkan har lämnats helt oomnämd. Detta kan möjligen te sig lite märkligt, men eftersom propositionen helt lämnar åt domstolarna att utarbeta praxis, finns det helt enkelt inte mycket vägledning att finna i den.

I kapitel 3 redogörs för några av de principer som jag anser vara relevanta. Först ges en kortare förklaring av skillnaden mellan rättsregler och rättsliga principer. De principer som tas upp är: oskyldighetspresumtionen, *in dubio pro reo* och *in dubio mitius*.

I kapitel 4 beskrivs medverkansbegreppet utifrån litteratur och praxis. Den största källan för information vad gäller litteraturen har varit brottsbalkkommentaren. Medverkansbegreppet förklaras del för del i kapitlet. De olika delarna i medverkansbegreppet exemplifieras med relevant praxis. Praxisen har i möjligaste mån hämtats från högsta domstolens avgöranden, men även hovrättsdomar har fått ett relativt stort utrymme.

I kapitel 5 analyseras rättsläget med utgångspunkt i den praxis som tagits upp i uppsatsen. Praxisen jämförs med litteratur och egna reflektioner och synpunkter.

Kapitel 6 innehåller uppsatsens slutsatser.

2 Begreppet medverkan

2.1 Brottsbalken 23 kap. 4 - 5 §§

”Ansvar som i denna balk är föreskrivet för viss gärning skall ådömas inte bara den som utfört gärningen utan även som främjat denna med råd eller dåd. Detsamma skall gälla beträffande i annan straffbelagd gärning, för vilken fängelse är föreskrivet.

Den som inte är att anse som gärningsman döms, om han förmått annan till utförandet, för anstiftan av brottet och annars för medhjälp till det.

Varje medverkande bedöms efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom till last. Ansvar som är föreskrivet för gärning av syssloman, gäldenär eller annan i särskild ställning skall ådömas även den som tillsammans med honom medverkat till gärningen.

Vad som sägs i denna paragraf skall inte gälla, om något annat följer av vad som för särskilda fall är föreskrivet.”²

”Har någon förmåtts att medverka till brott genom tvång, svek eller missbruk av hans ungdom, oförstånd eller beroende ställning eller ock medverkat allenast i mindre mån, må straffet för honom sättas under vad för brottet eljest är stadgat; i ringa fall skall ej dömas till ansvar. Detsamma skall gälla, då fråga är att ansvar som är stadgat för någon i särskild ställning skall ådömas annan medverkande.”³

2.2 Förarbeten

Lagtextens innehåll vad gäller medverkan till brott har inte ändrats sedan brottsbalkens ikraftträdande. Det har emellertid funnits de som menat att det varit dags att ta fram en tydligare lagstiftning kring ämnet.

En av regeringen beställd utredning⁴ föreslår i korthet bland annat följande ändringar om reglerna om medverkan.

De förslagna ändringarna syftar bland annat till att klargöra att huvudgärningen ska utgöra en straffbelagd gärning och att endast gärningsman ska kunna bidra med de rekvisit som konstituerar gärningen. Det ska alltså inte tillåtas att rekvisit för gärningen ”plockas” från en anstiftare eller en medhjälpare. Möjligheten att döma den som endast har främjat en gärning som gärningsman ska tas bort. Det ska klargöras att medverkan genom oaktsamhet och medverkan till oaktsamhet är straffbart i relation till de brottstyper där oaktsamhetsansvar är föreskrivet. Medverkan till brott ska normalt sett bara vara straffbart för brott där fängelse är

---

² BrB 23 kap. 4 §.

³ BrB 23 kap. 5 §.

⁴ SOU 1996:185.

föreskrivet, samt att medverkan ska få en egen straffskala där det framgår att för medverkan gäller högst det straff som gäller för gärningsmannaskap. Förslaget innebär även att den nuvarande möjligheten att fördela de inblandades roller på rubriceringstadiet tas bort.

Regeringen valde att inte anta utredningens förslag och lägga fram den i sin proposition. I propositionen⁵ angavs bland annat följande skäl till att inte föra fram utredningens förslag.

De nuvarande bestämmelserna har i allt väsentligt fungerat väl i praktiken. Det framhålls att de har satts på prov i ett antal uppmärksammade fall där flera personer på olika sätt har medverkat vid tillkomsten av brott. Regleringen har därvid visat sig motsvara de krav som kan ställas. Det ifrågasätts därför om det finns något påtagligt praktiskt behov av att ändra regleringen. Det visar sig även i att utredningens förslag på det stora hela inte skulle göra någon större skillnad i praktiken. Men även om de ändringar som utredningen föreslår troligen skulle ge små konsekvenser är de konsekvenserna svåra att överblicka. Någon omfattande konsekvensanalys görs inte heller i betänkandet.

Vissa remissinstanser är motståndare till att anta utredningens förslag. Riksåklagaren har bland annat påpekat att det finns en risk i att inte kunna ”*plocka rekvisit*” i de fall där flera personer har medverkat till ett brott som förutsätter att gärningsmannen befinner sig i en särskild position eller ställning.

Det är svårt att förutse hur gränsdragningen mellan gärningsman och annan medverkande skulle komma att göras om möjligheten att på rubriceringstadiet omfördela de inblandades roller togs bort. I den nuvarande regleringen är det, om det är motiverat av omständigheterna, möjligt att bedöma en person som formellt sett bara har främjat gärningen såsom gärningsman. Detsamma gäller det omvända scenariet. En ändring av regleringen kring rubriceringen kan leda till att domstolarna inte anser sig ha möjlighet att bedöma de medverkande på ett sådant sätt som ter sig naturligt eller rimligt. Det finns skäl att anta att den flexibilitet som finns i den nuvarande regleringen är ett villkor för de mångskiftande och komplicerade situationerna som uppstår i domstolarnas bedömningar ska kunna hanteras på ett rimligt sätt.

Med hänsyn till att regleringen ändå har visat sig fungera i praktiken och mot bakgrund av att förändringar kan komma att leda till oönskade konsekvenser som kan vara svåra att förutse finner regeringen att övervägande skäl talar mot att genom föra de föreslagna ändringarna.

---

⁵ Proposition 2000/01:85, s. 13 ff.

3 Allmänna principer

Det finns en rad olika rättsliga principer att falla tillbaka på i den juridiska världen. Vissa av dem kommer till uttryck i lagregleringar, medan vissa har framarbetats genom praxis och doktrin. Innan jag går in och förklarar den basala innebörden av några de principer som är relevanta inom ramen för detta arbete ska jag försöka ge en bild av hur principerna fungerar och hur de skiljer sig från rättsliga regler.

Den avgörande skillnaden mellan rättsliga regler och rättsprinciper är att en regel antingen kan följas eller bortses ifrån. Om det till exempel finns en regel som förbjuder all rökning kan man välja mellan att följa förbudet eller att bortse ifrån det och röka i alla fall. Om en annan regel samtidigt påbjuder rökning måste en av reglerna åsidosättas. Av de båda sinsemellan oförenliga reglerna kan bara en vara giltig. Vid regelkollisioner har domstolen vissa tolkningsregler till sitt förfogande, till exempel *lex posterior*, *lex superior* och *lex specialis*.⁶

Principer gäller istället i större eller mindre omfattning. De kan användas för att rättfärdiga rättsregler genom härledning eller för att rättfärdiga vissa rättsliga handlingar. Principer är sällan inordnade i en fast hierarki, det är med andra ord sällsynt att en princip generellt anses vara mer betydelsefull än en annan. Principer vägs alltid mot varandra men när två principer kolliderar upphör emellertid ingen av dem att gälla. I stället blir det så att i det specifika fallet får den ena principen ge vika till förmån för den andra.⁷

Eftersom domstolen som utgångspunkt har lagen att följa är tolkningsutrymmet i de flesta fall tämligen begränsat. Rättsprinciperna får funktionen av att vara vägledande i fall då rättsreglerna inte räcker för att besvara en rättslig fråga. Det kan även vara så att en bokstavig tolkning av rättsreglerna räcker för att svara på den rättsliga frågan men att svaret i det fallet blir otillfredsställande.⁸

Principerna i de följande styckena är av grundläggande betydelse för den svenska straffrätten i stort. De har fått utrymme i uppsatsen därför att de ofta aktualiseras i resonemang kring medverkan.

3.1 Oskyldighetspresumtionen

Ordet ”oskyldig” behöver ingen närmare förklaring, det behöver dock ordet ”presumtion” i det här sammanhanget. När man presumerar något är det detsamma som att hålla för sannolikt att en viss sak förhåller sig på ett visst

---

⁶ Nowak, Karol, Oskyldighetspresumtionen, Norstedts Juridik, 2003, s. 36.

⁷ Ibid, s. 37.

⁸ Ibid, s. 36.

sätt. Oftast vilar en presumtion på tidigare erfarenheter. Om till exempel en person kommer för sent till femtio möten i följd är det sannolikt att han kommer för sent även till det femtioförsta mötet. Man presumerar att han ska komma för sent. Presumtionen stöds av tidigare påvisade fakta som sannolikt kan tas för givna även i fortsättningen och behöver av den anledningen inte bevisas på nytt.

Oskyldighetspresumtionen utgår ifrån att alla misstänkta är oskyldiga. Detta är ingenting som kommer sig av det är ett sannolikt föreliggande fakta att de misstänkta skulle vara oskyldiga. Erfarenhetsmässigt är det tvärtom så att det stora flertalet av de åtalade är skyldiga. Oskyldighetsprincipen grundar sig istället i ett rättssäkerhetskrav; den är en rättslig presumtion. Den motiveras således av rättssäkerhetskrav och bygger inte på empiriskt konstaterbara fakta.⁹

Oskyldighetspresumtionen är av grundläggande betydelse för en väl fungerande rättsordning. Den är en hävdvunnen moralisk rättslig princip som är nödvändig för att rättssystemet ska kunna uppfattas som rättvist, då den garanterar att varje misstänkt eller åtalad blir behandlad som om han är oskyldig intill dess att motsatsen har bevisats. Oskyldighetspresumtionen är nära förknippad med den allmänt vedertagna devisen ”hellre fria tio skyldiga än fälla en oskyldig”.¹⁰

Europakonventionen artikel 6 (2) kräver att en person betraktas som oskyldig till dess att hans skuld har bevisats.

Europadomstolens praxis ställer vissa krav avseende bevisbördans placering, på bevisföringen och på bevisvärderingen. Domstolen har till exempel kommit fram till att åklagaren bär hela bevisbördan och att den fria bevisföringen och den fria bevisvärderingen kan inskränkas med hänsyn till oskyldighetspresumtionen. För att oskyldighetspresumtionen ska kunna ge den tilltalade ett meningsfullt skydd krävs att tröskeln för dess kullkastande sätts till en viss lägsta nivå. Den lägsta nivån kommer till uttryck i formuleringen ”ställt utom rimligt tvivel”.¹¹

3.2 In dubio pro reo¹²

In dubio pro reo, ”i tveksamma fall till förmån för den tilltalade” är en processuell regel. Regeln är en konkretisering av oskyldighetspresumtionen. In dubio pro reo gäller i Sverige utan uttryckligt lagstöd. Regeln innebär att om det finns tvivel som talar mot den tilltalade, ska dessa inte användas som beslutunderlag i domen. Å andra sidan ska tvivel gällande de omständigheter som talar för den tilltalade beaktas.

---

⁹ Nowak, Karol, Oskyldighetspresumtionen, s. 31 ff.

¹⁰ Ibid., s. 49 f.

¹¹ Ibid., s. 409.

¹² Ibid., s 32 ff.

In dubio pro reo är ett av de främsta uttrycken för att åklagaren har bevisbördan. I anledning av detta har regeln även betydelse för det uppställda beviskravet. För att åklagarens bevisbörda ska bli meningsfull måste det ställas krav på att bevisningen ska nå upp till en viss nivå för att domstolen ska kunna meddela en fällande dom.

In dubio pro reo härstammar ur oskyldighetspresumtionen, men det finns vissa skillnader dem emellan. In dubio pro reo har en primär betydelse för rättegången medan oskyldighetspresumtionen har betydelse för hela rättskedjan, från brottsmisstanke till lagakraftvunnen dom.

3.3 In dubio mitus

In dubio mitius anses i regel bara gälla påföljden.¹³ Först när skälen för olika lösningar är likvärdiga träder in dubio mitius in och förskriver att man bör välja den lindrigaste lösningen. Högsta domstolen verkar inte under senare år ha tagit något intryck av principen.¹⁴

---

¹³ Nowak, Karol, *Oskyldighetspresumtionen*, s. 33.

¹⁴ Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, s. 115.

4 Begreppet medverkan i litteratur och rättsfall

Huvudregeln om straff vid samverkan är att alla medverkande ska straffas. Varje medverkande är ansvarig för sina egna handlingar och kan således straffas oberoende av om de övriga medverkande kan straffas. Det väsentliga är att ett brott rent objektivt har kommit till stånd. Till fullbordat brott räknas även in straffbart försök och straffbar förberedelse eller stämpling. Att gärningsmannen inte kan straffas på grund av bristande uppsåt eller dylikt, utesluter inte ansvar för medverkande. Medverkansansvaret har en mera generell tillämpning än ansvar för försök, förberedelse och stämpling på så vis att ansvar för medverkan inte kräver särskild föreskrift för det aktuella brottet.¹⁵

Medverkansbestämmelsen fyller ut de enskilda straffbuden som oftast har utformats med tanke på att det är en person som utfört gärningen. Enligt den allmänna regeln ska inte bara den som utfört gärningen dömas utan även den som främjat gärningen med råd eller dåd, alltså med psykiska eller fysiska medel. Varje medverkande bedöms efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom till last.

Medverkansansvaret är generellt tillämpligt på alla brottbalksbrott och straffbud i specialstraffrätten med fängelse i straffskalan såvitt det inte är undantaget i det enskilda fallet. Det kan naturligtvis även vara föreskrivet att straff ska ådömas för medverkan för ett bötesbrott i specialstraffrätten. För detta fall kan brottet olovlig körning¹⁶ tjäna som exempel. Generellt gäller att om en specialrättslig regel säger något annat om medverkan än brottbalkens reglering så gäller den specialstraffrättsliga i det enskilda fallet.¹⁷

För vissa brott gäller att gärningsmannen har en speciell ställning i förhållande till brottet eller brottsoffret. Exempelvis kan bara kvinna som dödar eget barn i nära anslutning till förlossningen bli dömd för barnadråp¹⁸. Den som medverkar till kvinnans handling i det fallet kan inte dömas för medverkan till barnadråp, utan medverkan till mord eller dråp. Privilegieringen med den kortare strafftiden för barnadråp jämfört med mord och dråp gäller bara kvinnan själv.

Ansvar för medverkan kan ådömas oavsett om gärningsmannen kan dömas till ansvar eller inte. Det kan tänkas att gärningsmannen inte kan dömas på grund av bristande uppsåt, för låg ålder, själslig abnormitet eller liknande omständighet. Att gärningsmannen inte kunnat dömas frántar inte

---

¹⁵ Brottsbalkskommentaren, sid. 23:49

¹⁶ Lag (1951:649) om vissa trafikbrott, 3 §.

¹⁷ Brottsbalkskommentaren, sid. 23:50.

¹⁸ Brottsbalken 3 kap. 3 §.

medhjälparen sitt ansvar. Det är tillräckligt att brottet rent objektivt har blivit förverkligat.

4.1 Främjande av brott

Främjande av brott kan ske genom anstiftan och medhjälp. Med anstiftan menas att en person med psykisk påverkan förmår annan att utföra en viss gärning. Medhjälp innebär ett främjande som inte uppfyller kraven för anstiftan.

När flera personer har medverkat till brott fordras inte att varje medverkandes medverkan varit en betingelse för brottets fullbordan. En medverkande undandrar sig inte ansvar bara därför att den brottsliga gärningen hade kommit till stånd även utan hans medverkan. För den enskildes straffbarhet är det tillräckligt att han på något sätt har främjat brottet. Det är till exempel klart att den som står på vakt vid ett inbrott gör sig skyldig till medverkan till stöld alldeles oavsett om vakthållningen visar sig behövlig eller inte. Detta förutsatt att den som vaktat har fått uppgiften genom samråd med de övriga medverkande. Den som, gärningsmannen ovetande, håller vakt vid brottsplatsen kan inte straffas för medverkan om vakthållningen i verkligheten visar sig vara obehövlig.¹⁹

Det krävs inte att medhjälparen har hjälpt till så mycket att man kan säga att brottet inte skulle ha blivit utfört utan medhjälparen. Det räcker med att man medverkat i någon mån i den brottsliga gärningen. Högsta domstolen har i ett gammalt, men trots allt fortfarande intressant mål²⁰, slagit fast att en så liten inblandning som att hålla i gärningsmannens överrock under en misshandel ska leda till ansvar för medverkan. A och B som gick på en väg i sällskap med C, misshandlade en mötande person svårt och rånade honom. Fråga huruvida även C, till vilken A omedelbart dessförinnan överlämnat sin rock och som höll denna medan våldsgärningen förövades, främjat gärningen. Högsta domstolen fann liksom de lägre instanserna att C främjat misshandeln genom sitt handlande. Dock kunde han inte fällas till ansvar för medverkan till rån. C borde i den uppkomna situationen ha förstått att A och B hade för avsikt att misshandla den mötande personen, men det fanns ingen anledning för C att misstänka att A och B även tänkt råna honom. C fick för sin inblandning i brottet ett lägre dagsbotsstraff medan A och B fick fleråriga frihetsstraff.

Ansvar för medhjälp ska ådömas den som med råd eller dåd främjar en brottslig gärning. Straffansvar för medhjälp kan uppstå genom främjande av en brottslig handling med fysiska eller psykiska medel. Göta hovrätts dom B-2442-05 visar att även främjande medelst psykiska medel är att se som medverkan. Två ungdomar, A.A. och C.S., båda 17 år gamla begav sig från en fest för att med A.A:s filmkamera filma ”något roligt”. Inget samråd skedde före avfärden om vad som skulle filmas. När de kom fram till

---

¹⁹ Brottsbalkskommentaren, sid. 23:52 f.

²⁰ NJA 1963 s. 574.

Centralskolan tog C.S. upp en gren och började krossa skolans rutor. A.A. filmade det som hände utan att hjälpa till med skadegörelsen. Efter att ha krossat 16 rutor på skolan begav sig duon vidare till Vårdcentralen där C.S. genom stenkastning krossade 14 rutor. Även nu filmade A.A. skadegörelsen utan att ta aktiv del i denna. Åklagaren yrkade i första hand ansvar för A.A. för att tillsammans och i samförstånd med C.S. ha orsakat skadegörelsen. Tingsrätten dömde enligt åklagarens förstahandsyrkande men domen ändrades av hovrätten som i domen bland annat anförde följande.

”För det fall personen inte är att se som gärningsman kan det i sådana fall vara naturligt att se hans närvaro som medhjälpare. Det är i målet inte utrett att A.A. och C.S. redan innan de begav sig iväg hade planerat att krossa fönsterrutorna eller att de därefter samtalat med varandra om vad som skulle ske. Däremot är omständigheterna sådana att A.A. genom att på båda platserna filma skadegörelsen, får anses ha medvetet styrkt C.S. i dennes uppsåt att begå gärningarna. A.A. har därmed i så hög grad varit delaktig i händelseförloppet att han är att bedöma som medhjälpare.”

Gränsdragningen kring vad som är att anse som straffbar psykisk medverkan är ofta svårbestämbar. I ett fall²¹ dömdes föraren av en bogserad bil för medverkan till att den bogserande bilen framfördes för fort, då det ansågs att han i någon mån uppmuntrat till den höga hastigheten.

4.2 Det subjektiva rekvisitet

Varje medverkande bedöms efter det egna uppsåtet eller den egna oaktsamheten. Om huvudbrottet bara är straffbelagt i uppsåtlig form kan inte medhjälparen straffas om han inte har haft uppsåt utan bara varit oaktsam. En del brott är dock inrättade så att det finns både en uppsåtlig och en oaktsam variant av samma gärning. Det kan då uppstå situationer där en medverkande döms till ansvar för uppsåtligt brott och en annan medverkande döms för det oaktsamma brottet, trots att de båda har medverkat i samma grad och deras handlingar har fått samma resultat.²²

NJA 1996 s 27, ”Stureplansmorden”, belyser detta faktum på ett bra sätt. Fyra personer, A, B, C och D begav sig utrustade med ett automatvapen till Sturecompagniet, där de tidigare under kvällen hamnat i bråk med en dörrvakt, J. D stannade vid bilen medan de andra gick mot Sturecompagniet för att göra upp med dörrvakten. Planen gick ut på att A skulle hålla de andra dörrvakterna i schack med vapnet medan B och C skulle misshandla J. När de tre befann sig ett stycke från platsen avvek dock A från planen på så sätt att han öppnade eld mot entrén på Sturecompagniet med följd att fyra personer miste livet och ett antal personer blev mer eller mindre skadade. A dömdes i tingsrätten för mord och försök till mord till livstids fängelse och överklagade inte domen. B och C dömdes i tingsrätten för medverkan till mord och försök till mord. B och C överklagade domen till hovrätten.

²¹ SvJT 1974 rf. S. 33.

²² Brottsbalkskommentaren, sid. 23:56.

Hovrätten fann det inte styrkt att B och C haft uppsåt till den händelseutveckling som blev resultatet av att A oväntat öppnade eld. De hade dock, rent objektivt, genom oaktsamhet främjat A:s brott. För detta kunde de inte undgå att fällas till ansvar. Hovrätten dömde B och C för medhjälp till grovt vållande till annans död och medhjälp till grovt vållande till kroppsskada. Domen överklagades till högsta domstolen men ändrades bara vad gällde strafflängden.

4.3 Medgärningsmannaskap

Flera personer som tillsammans begått brott kan dömas i medgärningsmannaskap. Medgärningsmännen uppfyller då tillsammans rekvisiten för brottet. Det är dock inte tillräckligt att en person utför halva gärningen och en annan person resten, om inte de båda främjar varandras gärningar.²³

När flera personer döms för att de tillsammans har utfört en gärning talar man om att de döms i medgärningsmannaskap för gärningen. Detta uttrycks vanligen i termer av att gärningsmännen har agerat ”tillsammans och i samförstånd” eller ”gemensamt och i samråd”. Samråd eller åtminstone ett tyst samförstånd vad gäller gärningens utförande är en förutsättning för medgärningsmannaskapet. En person som begår brott genom att utnyttja en redan uppkommen situation kan inte dömas som medgärningsman till den vars handlande resulterat i den uppkomna situationen.

Medgärningsmannaskap kan bara föreligga om den brottsliga handlingen har utförts uppsåtligt eller med medveten oaktsamhet då en omedveten oaktsam handling inte kan omfattas av något samråd eller samförstånd.²⁴

Medgärningsmannaskap kan delas upp i olika grupper. Nedan ges en kortare beskrivning av de olika grupperna.

4.3.1 Ordinärt medgärningsmannaskap

Det som kännetecknar det ordinära medgärningsmannaskapet är att det är flera personer som deltar i den brottsliga handlingen. De kan utföra olika handlingar som ingår i brottet. Det ställs således inga krav på att de ska utföra likartade handlingar. Det saknar betydelse om vissa av de deltagande har varit mer aktiva än andra. Den som bara har utfört en mindre del kan dömas som medgärningsman så snart han uppfyller kravet på att ha deltagit i brottets utförande.²⁵

I RH 1995:70 dömdes två personer, K och D, båda till grovt vållande till annans död och grovt rån trots att bara en av dem stod för våldsanvändningen och bara en av dem tog offrets värdesaker. De hade

---

²³ Jareborg, Nils, Allmän kriminalrätt, s. 402.

²⁴ Brottsbalkskommentaren, sid. 23:63.

²⁵ Brottsbalkskommentaren, sid. 23:62.

utfört varsin handling men även främjat varandras gärningar och agerat tillsammans och i samförstånd. K och D, missbrukare och kamrater sedan länge, var i behov av pengar och beslöt sig därför för att råna någon i en park. De kom ifatt P. M och bestämde sig för att han var ett lämpligt offer. Planen gick ut på att någon av dem, underförstått K som tränat karate, skulle sparka P. M. i huvudet varpå D skulle ta P. M:s plånbok. K tilldelade P. M en kraftig spark mot huvudet och sedan ytterligare en spark mot huvudet på den då liggande P. M efter att D bett om hjälp. Våldet medförde en massiv hjärnblödning och P. M avled till följd av skadorna.

I det ovan refererade fallet var det väl utrett vem av de båda gärningsmännen som utfört vilka handlingar. Så är inte alltid fallet. Ofta föreligger medgärningsmannaskap då det samtidigt är omöjligt att fastställa vem av gärningsmännen som har utfört vilken handling. Än omöjligare kan det vara att fastställa vilken handling som lett till ett visst resultat, t.ex. att en misshandlad person avlider då det finns flera gärningsmän som varit med och misshandlat personen.

I ett i media mycket uppmärksammat fall²⁶ dömdes tre personer, J. L., J. R. och S. A, för grov misshandel och grovt vållande till annans död. Upprinnelsen till händelseutvecklingen var att J. L. och S. A. kritiserades av B. för att de urinerade i en portuppgång. J. L. och S. A. kunde inte ta den kritiken utan sökte upprättelse och inledde bråk med i första hand B men senare även B:s kamrat M som till en början inte varit aktivt inblandad i dispyten. När M angrips av J. L. flyr han över Kungsgatan och förföljs av ett okänt antal personer. Vittnesuppgifter talar om att det är mellan tre och fem personer som följer efter M. I gruppen som springer efter M finns B. Således är det två till fyra personer som jagar M. Det är utrett att J. L. och S. A. deltar i jakten. Hovrätten finner det även styrkt att J. R. har deltagit i jakten. J. A. är kamrat till J. L och S. A. och har under det inledande bråket befunnit sig i bråkets omedelbara närhet utan att ta del i det. När M kommit över gatan faller han av någon anledning och slår huvudet in i en vägg. Uppgifterna om varför han faller går isär. Olika förhörspersoner uppger att han snubblar, blir fälld eller får ett slag som gör att han tappar balansen. När M ligger på marken tilldelar ett okänt antal personer honom ett okänt antal sparkar och slag. Det hela går mycket snabbt och inget vittne kan med säkerhet peka ut vem som gjort vad i misshandeln. De vittnen som hovrätten fäst störst tilltro till har uppgett att det var två *eller* tre personer som deltog i misshandeln. Hovrätten beslutar sig för att de två *eller* tre personerna är J. L., S. A. och J. R. Hovrätten håller det för uppenbart att J. L. och S. A. redan under jakten agerat tillsammans och i samförstånd. Syftet och intensiteten i angreppet kan enligt hovrätten inte ha undgått J. R., som likväl deltagit i handlingarna. J. R. anses i vart fall ha agerat i tyst samförstånd med J. L. och S. A. Således bedöms alla tre som medgärningsmän till det våld som de samlat har utövat mot M.

---

²⁶ Svea hovrätts dom B 6470-05.

4.3.2 Utvidgat medgärningsmannaskap

Även den som främjar ett brott kan under vissa omständigheter betraktas som medgärningsman. Man talar då om det utvidgade medgärningsmannaskapet. I NJA 1992 s. 474 dömdes två män, M och J, för dråp av en tredje person, R.

M. och J. begav sig till R:s lägenhet för att av denne köpa narkotika. När M. och J. går från lägenheten lämnar de en knivstucken och död R. efter sig. M. och J:s berättelser om vad som orsakat R:s död går isär och skiljer sig åt i de olika instanserna. Det har bland annat gjorts gällande att R. hotat M. och J. med en kniv i samband med att han uppmanade dem att lämna lägenheten. Både M. och J. har gjort nödvärnsinvändningar som högsta domstolen lämnar utan bifall; i likhet med i tingsrätten och hovrätten anses de inte trovärdiga. Klart inför högsta domstolens bedömning är att det dödande knivhugget i hjärtat och de övriga skadorna på R. är tillfogade av antingen M. eller J. M. har erkänt alla knivhugg utom det dödande, vilket han uppger att J. utdelat. J. hävdar å sin sida att M. har utdelat samtliga knivhugg. J. har erkänt inblandning på så sätt att han sökt freda sig och avvärja R. med en köksstol. Det våld han utsatt R. för begränsar enligt egen utsago sig till ett slag över armen med stolen för att slå kniven ur handen på denne. Av de fem knivhugg som M. erkänt träffade ett i lungan. Då detta i sig kan vara livshotande bedöms M. ha haft uppsåt att döda. Det saknas avgörande betydelse för bedömningen av M:s gärning att R. inte dött av ett av de knivhugg som M. erkänt då det närmast beror på tillfälligheter vilket av knivhuggen som kom att bli den direkta dödsorsaken. Vad gäller J:s ansvar i brottet anför högsta domstolen följande.

”Med bortseende från J:s egna uppgifter får det anses tillförlitligen utrett, att han deltog i våldet mot R. på ett mera aggressivt sätt än han har medgett och på ett stadium av händelseförloppet då han inte kan ha undgått att uppfatta att M. avsåg att döda R. och att denne var svårt skadad. Av detta följer att han då själv måste ha varit inställd på att händelserna skulle få en dödlig utgång. Oaktat han inte visats ha tillfogat R. någon livshotande skada, har han på ett så verksamt sätt bidragit till R:s död, att han skall dömas som medgärningsman för dråp.”

4.3.2.1 Medverkan genom passivitet

Inom ramen för det utvidgade medgärningsmannaskapet faller även de fall där en persons skuld bedöms i ljuset av att han varit helt eller delvis passiv vid den brottsliga handlingen. En förutsättning för att flera personer ska kunna dömas i medgärningsmannaskap är givetvis att det kan styrkas att var och en har deltagit i brottets utförande eller genom främjande är att se som medgärningsman. Gränsen för när ett främjande når upp till en straffbar nivå synes dock vara tämligen låg i vissa fall.

I fallet med den så kallade Göteborgsbranden²⁷ fälldes fyra unga män till ansvar för grov mordbrand och vållande av annans död i såväl tingsrätten som i hovrätten. Omständigheterna är väl kända och återges här bara i korthet. A, B och C blev avvisade från ett diskotek, varpå D genom att låsa upp en bakdörr släppte in A, B och C i lokalen igen. I vart fall A samlade därefter ihop diverse brännbart material i ett trapphus i nära anslutning till lokalen där diskoteket hölls. A var den drivande och även den som tände eld på det ihopsamlade materialet. Av utredningen framgår inte att B och C på något sätt hjälpte till med aktiviteten i trapphuset. De hade dock varit med i den överenskommelse om att förstöra festen genom att anlägga brand som föregick själva handlandet. Både tingsrätten och hovrätten dömde alla fyra för att tillsammans och i samförstånd ha anlagt branden.

I NJA 2003 s. 645 dömdes tre personer, N., M. och R. i tingsrätten; N. och M. för tillgrepp av fortskaffningsmedel och R. för olovligt brukande av fortskaffningsmedel. R. del i brottet bestod i att han följt med som passagerare i den bil som de båda andra hade tillgripit. Enligt stämningsansökan hade han:

”Tillsammans och i samförstånd med andra personer brukat målsägandens personbil och därigenom vållat skada eller olägenhet för ägaren.”

Hovrätten fann inte skäl att meddela prövningstillstånd, det gjorde emellertid högsta domstolen som återförvisade målet till hovrätten. Hovrätten fastställde tingsrätten.

Högsta domstolen anförde bland annat följande om R:s eventuella medgärningsmannaskap.

Utrett i målet är att R. måste ha förstått att bilen var tillgripen senast när färden påbörjades. Det har inte visats att han varit behjälplig på något sätt. Den som brukar en bil är naturligtvis i första hand den som kör då skada som uppkommer normalt beror på föraren. Även en passagerare kan i vissa fall ses som medgärningsman.

”Enbart den omständigheten att någon följt med i en bil kan emellertid inte anses vara tillräckligt för att någon skall anses vara medgärningsman. För detta bör krävas en sådan medverkan när det gäller exempelvis initierandet av färden eller färdväg eller färd sätt att själva brukandet framstår som ett för de medverkande gemensamt företag eller en gemensam verksamhet.”

Högsta domstolen övervägde även möjligheten att döma R. för medhjälp till brottet. I målet framkom dock ingen omständighet som visar att R. på något sätt främjat de andras brukande varför förutsättning att döma honom för medverkan saknas.

---

²⁷ Hovrätten för västra Sverige dom B 2957:00.

Två av de fem justitieråden var skiljaktiga och ansåg att R. skulle dömas för olovligt brukande av den anledningen att han tillsammans med N. och M. hade beslutat om att företa resan i den bil som N. och M. disponerade. Det måste ha stått klart för R. att bilen var tillgripen senast då N. startade den med en kniv. Då han ändå följde med i bilen måste detta ses som att han brukade bilen olovligen tillsammans och i samförstånd med N. och M. Även om R. bara följde med i en av de färder som gjordes med bilen var den färden han var med om så pass omfattande och skedde under sådana omständigheter att den måste anses ha inneburit olägenhet för bilens ägare.

I NJA 2003 s. 473, har den tilltalade förhållit sig helt passiv till brottet. K. hade till J. upplåtit ett rum i sin bostadsrätt. J. förvarade med K:s vetskap en mängd narkotika i det upplåtta rummet. I den delen av hovrättens dom som inte överklagades dömdes J. för grovt narkotikabrott. Åklagaren yrkade i högsta domstolen i första hand ansvar för K. för att ha förvarat narkotikan tillsammans och samförstånd med J. Högsta domstolen avvisade åklagarens förstahandsyrkande enligt följande.

”Klart är att K. inte i den mening som avses i 23 kap. 4 § första stycket brottsbalken har utfört gärningen. Enbart ett godkännande av J:s förvaring är uppenbarligen inte heller tillräckligt för att K skulle kunna vara gärningsman med stöd av 23 kap. 4 § andra stycket.”

Åklagaren yrkade i andra hand ansvar för medverkan till brottet. Högsta domstolen konstaterade att ansvar för underlåtenhet kräver att den tilltalade intagit en garantställning. Sådan garantställning fanns dock inte i K:s fall, varför ansvar för underlåtenhet var uteslutet. K friades även för medverkan till brottet.

4.3.3 Medfrämjandeskap

I vissa specifika sammanhang kan flera personer bli dömda i medfrämjandeskap. Detta förutsätter att de i samförstånd har främjat ett brott utan att det går att styrka att var och en på egen hand har främjat gärningen. Målet gällande den så kallade sambandscentralen i samband med Göteborgskravallerna vid EU-toppmötet handlade om medfrämjandeskap.²⁸ Fallet har i min uppsats tillåtits ta ett relativt stort utrymme; dels för att det är komplicerat och fylligt i sig, dels för att det är intressant i det hänseendet att det innehåller både främjande och medgärningsmannaskap i ett.

Åklagaren yrkade ansvar för åtta personer för våldsamt upplopp, alternativt medhjälp till våldsamt upplopp. Ett stycke ur gärningsbeskrivningen, som är ovanligt lång, citeras nedan.

”H. S., A. L., R. S., M. J., A. B., M. W., S. U. N. och S. J. N. har tillsammans och i samförstånd medverkat i upploppen vid Hvitfeldtska gymnasiet och i

---

²⁸ NJA 2002 s. 489.

Vasaparken med omgivande gator d. 14 juni 2001 genom att under tiden d. 11-14 juni 2001 med användande av ovan nämnda utrustning enligt ett särskilt upprättat arbetsschema och i enlighet med en i förväg uppgjord organisationsplan från polisradio och genom rapportering från egna "spanare" systematiskt kartlagt, i dator registrerat och senare via mobiltelefon samt via SMS-meddelande till personer som befunnit sig vid upploppen, vidarebefordrat uppgifter om polisens rörelser, åtgärder och avspärningar m.m. SMS- meddelandena har härutöver bland annat innehållit uppmaningar till mottagaren att "hjälpa" kamraterna som "förbereder sig att försvara sig inne på Hvitfeldtska" samt uppmaningar till mottagaren att söka sig till Vasaparken där polisen arresterat personer och att de som befunnit sig innanför polisens avspärningar ska bryta sig ut, samt andra meddelanden hänförliga till upploppen.

De tilltalade har genom ovan beskrivna verksamhet ingivit folksamlingarna dess ordningsstörande uppsåt och har härigenom anstiftat eller i vart fall med råd eller dåd främjat de våldsamma upploppen vid Hvitfeldtska gymnasiet och i Vasaparken med omgivande gator."

Ingen av de tilltalade erkände att deras handlande var förenligt med åtalet. Deras uppgifter i förhören är inte helt liktydiga men går i stort ut på att de vitsordar att de någon gång har befunnit sig i lägenheten som utpekats som sambandscentralen. De har vidare vidgått att de har lyssnat på polisradion och förmedlat kunskaper de har fått via denna genom SMS och telefonsamtal. Deras förehavande har dock inte haft något ordningsstörande uppsåt. Tvärtom säger de sig ha handlat som de gjort för att om möjligt förhindra att demonstranter skulle hamna i konflikt med polisen.

Tingsrätten avvisade emellertid de tilltalades förklaringar så som osannolika. Detta med stöd bland annat av vittnesuppgifter från ett flertal poliser som hade sett ett klart samband mellan de meddelande som sänts från sambandscentralen och det faktiska skeendet under upploppen. Uppgifterna om att syftet med sambandscentralen varit att förhindra konfrontationer med polisen vederläggs enligt tingsrätten av att meddelandena från sambandscentralen bland annat innehållit uppmaningar att gå till angrepp mot polisen.

Tingsrätten fann att personerna på sambandscentralen objektivt sett hade deltagit i upploppen så som anstiftare:

"Rätten har funnit att det föreligger ett samband mellan centralens verksamhet på Skäpplandsgatan och de våldsamma upploppen. De personer som bemannat centralen har inte varit "på plats". De har emellertid utgjort del av en synnerligen välplanerad och välutrustad organisation. Denna organisation har tillhandahållit utrustning som gjort det möjligt för dem att hålla sig kontinuerligt och ingående underrättade om händelserna på olika platser i Göteborg och att via olika förbindelselänkar omedelbart kunna nå andra personer i organisationen, vilka befunnit sig på dessa platser."

Och vidare:

”Mobiltrafiken d. 14 juni har visats vara utomordentligt intensiv - så ringdes enbart från och till J. E:s mobiltelefon 121 samtal den dagen. Mot bakgrund av den ständiga uppdateringen om läget på olika platser i Göteborg som centralen fått genom informationsflödet in till centralen, måste centralen genom sina samtal och meddelanden ut anses ha i hög grad deltagit i skeendet utanför lägenheten på Skäpplandsgatan. Centralens meddelanden och uppmaningar, som dirigerat folk mot "polisaktiva" platser eller "konfrontationsplatser" för att hjälpa polisens "motståndare" eller för att få folk att bryta sig ur avspärningar har uppenbarligen avsett att få till stånd våldsamheter, något som varit helt i linje med organisationens syfte. Centralens verksamhet kan därför inte enbart anses ha främjat våldsamma upplopp utan även ha satt igång sådana upplopp.”

Tingsrätten inriktar sig på tre grupp-SMS som sändes från sambandscentralen den 14 juni. Det första sändes klockan 11.57 till fem mottagare med lydelsen *”Förbereder arrestering på Hvitfeldtska. Säger att de har för lite poliser. Nämn PL 13. Folk måste dit och hjälpa till. Sprid vidare.”* Det andra meddelandet sändes klockan 12.18 till fjorton mottagare med lydelsen *”Folk förbereder sig på att försvara sig inne på Hvitfeldtska. Polisen är för få. Alla dit för att hjälpa sina kamrater.”* Det tredje meddelandet sändes klockan 14.46 till sextiotvå personer med lydelsen *”Confrontations in Vasaparken. Get there! Police arresting people. If you are within the police lines, break out NOW. More cops coming.”*

Mottagarna av de båda sista meddelandena ansågs av tingsrätten utgöra en folksamling.

Tingsrätten går sedan in på det subjektiva rekvisitet. Det har framkommit att samtliga tilltalade har deltagit i olika möten där man har planerat verksamheten i lägenheten. De tilltalade har varit förtegnade om vad som egentligen förekom på dessa möten. De tilltalade har lämnat sparsamma upplysningar om sin respektive kännedom om organisationen eller delar av den, dess enheter och sambandet dem emellan. De har varit påfallande förtegnade om vem som gjorde vad. Dock finns alla åtta uppsatta på ett arbetsschema som återfanns i en beslagtagna dator, tillhörande en av de åtalade. Arbetsschemat har följts förutom vid ett tillfälle då två av de tilltalade har kommit till lägenheten och gått på sitt pass senare än vad som var tänkt.

Tingsrätten drar efter att ha gått igenom de tilltalades uppgifter och vad som är känt för var och en av dem följande slutsats angående deras subjektiva rekvisit:

”På grund av det anförda anser tingsrätten utrett att alla tilltalade inte bara vetat om hur verksamheten var organiserad och fungerade utan även varit införstådda med vad som skulle åstadkommas dvs. att avsikten med hela verksamheten var att främja, initiera och leda de våldsamma upplopp som

förekom. Tingsrätten anser också att arbetet i lägenheten, den 14 juni liksom dagarna innan, inte rimligen kan ha utförts annat än gemensamt och i samförstånd mellan alla dem som deltog i verksamheten.”

De tilltalade överklagade i till hovrätten och yrkade ogillande av åtalet eller, i andra hand, att gärningen bedömdes som medhjälp till våldsamt upplopp.

Hovrätten fann det klarlagt att de som deltog i verksamheten i lägenheten motsvarar sambandscentralen i den organisationsplan som fanns i den beslagtagna datorn. Av organisationsplanen kan utläsas att sambandscentralen utgjorde en del av organisationen och att den hade till uppgift att samla in upplysningar och lämna dessa vidare till det så kallande kaosfiltret, som i sin tur skulle sprida information till en öppen grupp och till separata kontakter. Om kaosfiltret och den öppna gruppen saknades det emellertid närmare uppgifter.

Åklagaren åberopade handlingar som visade att mobiltelefontrafiken till och från sambandscentralen var utomordentligt intensiv den 14 juni. Under dagens lopp förekom mer än 200 samtal till och från sambandscentralen. Vidare ringdes det mer än 50 samtal mellan sambandscentralen och kaosfiltret. Kaosfiltret i sin tur ringde över 200 samtal till sina kontakter. Åklagaren riktade främst in sig på de tre ovan nämnda SMS-meddelandena om vilka hovrätten yttrade följande:

”Innehållen i de tre ovan nämnda SMS-meddelandena är enligt hovrättens mening sådana att de kan inge en mottagare ett ordningsstörande uppsåt. Det framstår vidare för hovrätten som uppenbart att de uppgifter om polisens verksamhet som samlades in av och spreds vidare från den slutna gruppen med hänsyn till sitt innehåll var ägnade att underlätta planering och genomförande av våldsamma upplopp.”

Vad gäller åtalet i anstiftansdelen konstaterar hovrätten följande:

”När det gäller nu berörda hänseenden noterar hovrätten följande beträffande utredningen. Det är för hovrätten okänt vilka andra personer än J. E. som mottog de aktuella SMS-meddelandena. När det gäller frågan om var mottagarna fanns visar utredningen inget annat än att de befann sig inom ett visst sändarområde i närheten av upploppen. Det är inte klarlagt om de som mottog meddelandena hade samband med varandra eller hur de agerade med anledning av meddelandena. J. E. har visserligen genom dom som vunnit laga kraft dömts som anförare av våldsamma upplopp i närheten av skolan vid 18.40-tiden, men bl.a. med hänsyn till att han mottog det SMS-meddelande, som närmast är av intresse för hans del i sammanhanget, redan kl. 14.46 går det knappast att dra några säkra slutsatser om vilken betydelse det meddelandet har haft för hans agerande. Beträffande sambanden mellan meddelandena och övriga mottagares agerande ger utredningen visserligen grund för ganska säkra antaganden, men dessa kan inte tillmätas avgörande betydelse när det gäller frågan om åklagaren har styrkt sitt påstående om anstiftan. Hovrätten finner sammanfattningsvis i

anstiftansdelen att det i väsentliga delar råder sådan osäkerhet om de faktiska förhållandena att åklagaren inte har styrkt sin talan.”

Däremot ansåg hovrätten att åtalet var styrkt i medhjälpsdelen. Om de tilltalades ansvar konstaterar hovrätten.

”Den livliga telefontrafiken den 14 juni kan inte ha undgått någon som befann sig i det rummet. Av de åtta åtalade bildade sex stycken par och två av paren var vänner sedan tidigare. Såvitt framkommit hade de alla liknande ideologisk uppfattning och kände stark misstro mot polisen. Hovrätten anser därför, på samma sätt som tingsrätten, att det kan hållas för visst att de delgav varandra all viktig information som kom in och gick ut, såväl via telefon som SMS, och att alla således var väl insatta i och sympatiserade med vad som pågick i lägenheten. Att en del av den utrustning som påträffades i lägenheten kanske inte fanns där hela tiden saknar betydelse i sammanhanget.”

De tilltalade överklagade till högsta domstolen som i sina domskäl bland annat angav följande:

”... kan konstateras att verksamheten på Skäpplandsgatan var inriktad på att samla in information om polisens verksamhet. Denna information vidarebefordrades utan annan utvärdering än som ligger i själva urvalet av informationen till Kaosfiltret. Här analyserades informationen närmare och det var Kaosfiltret som sedan skickade ut uppmaningar till de olika Särskilda kontakterna att agera på olika sätt under de upplopp som ägde rum den 14 juni 2001. Det är alltså Kaosfiltret som förtjänar beteckningen sambandscentralen medan verksamheten i lägenheten på Skäpplandsgatan visserligen var betydelsefull för organisationen men det var inte därifrån som upploppen styrdes. Det sagda gäller även med beaktande av att man från Slutna gruppen också skickade ut SMS-meddelanden som enligt vad som anförts ovan har påverkat upploppens förlopp. Antalet sådana SMS-meddelanden inskränker sig emellertid till tre och det är osäkert vilken verkan just dessa SMS-meddelanden har haft. Denna osäkerhet skall räknas de tilltalade till godo.

Det har inte gått att klarlägga i detalj vad envar av de tilltalade har sysslat med i lägenheten. På skäl som tingsrätten anført är det emellertid utrett att samtliga inte bara vetat om hur verksamheten var organiserad och fungerade utan även var införstådda med vad som skulle åstadkommas, dvs. att avsikten var att främja de våldsamma upplopp som förekom. Arbetet i lägenheten har också utförts gemensamt och i samförstånd mellan alla dem som deltog i verksamheten. Som hovrätten funnit skall därför samtliga dömas för medhjälp till våldsamt upplopp.”

Högsta domstolen sänkte dock straffen för samtliga dels med motiveringen att de tilltalade som ingick i sambandscentralen i praktiken spelat en underordnad roll i förhållandet till kaosfiltret och dels med motiveringen att det var osäkert vilken betydelse de tre SMS-meddelandena som sänts direkt

till olika demonstranter haft. Bortsett från de tilltalades ålder hade deras gärningar enligt högsta domstolen ett straffvärde om ett år respektive ett år sex månader. De två vars gärning motsvarade ett års fängelse hade deltagit i mindre mån än de övriga. De hade för det första inte deltagit i de planeringsmöten som hade hållits med anledning av upprättandet av sambandscentralen. För det andra hade de kommit till lägenheten där sambandscentralen befann sig först senare på kvällen den 14 juni.

4.4 Den senare tidens rättsfall

Det har under de senaste två åren meddelats ett antal domar som kan sägas gå lite mot den tidigare praxisen. De fyra fallen nedan får tjäna som exempel för detta. Ett av fallen är ett avgörande från högsta domstolen, medan de övriga är hovrättsavgörande. Naturligtvis måste en viss försiktighet iakttas vid hänvisande till hovrättsavgörande, men i brist på avgöranden från högsta domstolen är de bra nog att ta med i ett arbete som detta. Det hör till saken att det står högsta domstolen fritt att ändra hovrätternas domar såvida någondera parten överklagar. I de flesta fall där någon part överklagar men högsta domstolen inte finner skäl att bevilja prövningstillstånd får man anta att högsta domstolen inte hade ändrat domen om den verkligen hade prövats.

4.4.1 NJA 2006 s. 535

I fallet åtalades två personer, S.C. och M.P., för bland annat grovt rån.²⁹ Enligt åklagarens gärningspåstående hade de båda tillsammans och i samråd med ett flertal okända personer genom hot om våld som för anställda på Securitas värdecentral i Akalla framstod som trängande fara stulit kontanter till ett värde av 26 140 000 kr. Som ett led i brottets begående har gärningsmännen spridit ut fotanglar på ett flertal vägar och gator. För att avleda polisens uppmärksamhet har även en bankomat sprängts. Ett stort antal fordon har stulits för användas vid rånet.

Vid rånet användes en hjullastare som murbräcka för att forcera porten till värdecentralen. Därefter hotades personalen med skjutvapen medan rånarna samlade ihop pengarna som fanns i lokalen. Rånarna flydde därefter i en bil som följde efter hjullastaren i på området.

Tingsrätten fällde S.C. och M.P., för medhjälp till grovt rån; S.C. till fem års fängelse och M.P. till två år.³⁰

---

²⁹ En tredje person åtalades samtidigt men hans inblandning lämnas här utan avseende.

³⁰ I straffen ingår även andra brott, om än mindre allvarliga. (Dopningsbrott och brott mot vapenlagen.)

Hovrätten däremot ansåg det tillräckligt styrkt att envar av dem deltagit som gärningsman och dömde dem för grovt rån. Vad gäller deras inblandning uttalar hovrätten bland annat följande.

”Som tingsrätten funnit är det inte visat att S.C. var en av de personer som var inne i Securitas värdecentral, spred eller tillverkade fotanglar, sprängde bankomaten, tillgrep fordon eller köpte in mobiltelefoner som var avsedda att brukas vid genomförandet av rånet. Däremot ger som ovan anförts utredningen vid handen att han på flera stadier deltagit i förberedelserna för rånet och att han befann sig i verkstaden natten före brottet för att en dryg timme före dess genomförande bege sig till området runt rånplatsen. Den medverkan som således kan läggas S.C. till last, och som finns ingående beskriven i tingsrättens dom, har varit central för rån brottets genomförande. Oaktat att det inte går att utreda exakt vilken roll S.C. har haft skall han i enlighet med det ovan anförda dömas som gärningsman och inte, på sätt som tingsrätten har funnit, som medhjälpare.”

Och vidare:

”Vad därefter gäller M.P. gör hovrätten följande överväganden. Som hovrätten anført ovan har verkstaden på Bruttovägen spelat en central roll för planeringen och genomförandet av rånet mot värdecentralen. Att M.P., som arbetat dagligen i verkstaden, skulle vara helt ovetande om de förberedelser för rån brottet som skedde där är inte trovärdigt. I likhet med tingsrätten anser hovrätten att det genom utredningen vidare är styrkt att M.P. anlände till verkstaden strax efter kl. 22 den 24 augusti 2005 och att han lämnade verkstaden kl. 3.24 den 25 augusti. M.P. har således befunnit sig i lokalen fram till drygt en timme före rånet mot värdecentralen. Denna natt befann sig även S.C., som enligt ovan har befunnits skyldig till att ha deltagit i rånet, i samma lokal. Rånet har varit omfattande och välplanerat och det får anses uteslutet att M.P. tillåtits att vistas i verkstaden under den aktuella natten utan att på något sätt vara delaktig i det planerade brottet. Det är visserligen inte närmare utrett exakt på vilket sätt som M.P. har medverkat till rån brottet, men med beaktande av det tidigare anförda kan det hållas för visst att han spelat en tillräckligt betydelsefull roll för rånets genomförande för att han skall dömas som gärningsman.”

Hovrätten skärpte straffen till åtta respektive sju års fängelse.

Högsta domstolen undanröjde hovrättens dom och visade målet åter till hovrätten för erforderlig handläggning med bland annat följande motiveringar.

Med tanke på medverkansbestämmelsens konstruktion är det naturligt att den som endast främjar ett brott innan detta påbörjas i allmänhet inte är att anse som gärningsman. Förutsättningen för att gärningsmannans ansvar ska kunna åläggas även en sådan medverkande får normalt anses vara att förhållandena är sådana att han kan sägas ha utfört brottet genom en annan person.

Flera personer kan vara gärningsmän samtidigt trots att inte alla självständigt uppfyller hela brottsbeskrivningen i ett straffbud, förutsatt att vad de gör tillsammans innebär att brottsbeskrivningen är uppfylld. De har med andra ord tillsammans utfört gärningen. Om genomförandet av ett planerat brott innefattar en arbetsfördelning mellan gärningsmännen kan även den som mera perifert deltar i själva det brottsliga tilltaget dömas till ansvar i gärningsmannaskap.

Angående hovrättens dom uttalar högsta domstolen följande:

”De förehavanden från M.P:s sida som hovrätten funnit styrkt avslutades innan rånet påbörjades. S.C. däremot var enligt hovrätten aktiv såväl före rånet som medan det pågick. Dock har det inte funnits visat att han var närvarande på brottsplatsen. Hovrätten har sålunda inte funnit utrett att vare sig S.C. eller M.P. i en eller annan form deltog vid själva genomförandet av rånet. Vad hovrätten funnit styrkt ger inte underlag för slutsatsen att någon av dem haft en sådan ställning i förhållande till andra medverkande att han ändå kan betraktas som gärningsman. Med hänsyn till det anförda kan varken S.C. eller M.P. fällas till ansvar som gärningsman.”

4.4.2 Nedre Norrlands hovrätt B 136-06

Ett antal artonåriga tjejer firade nyårsafton i en lägenhet, varpå meningsskiljaktigheter uppstod mellan ett par av dem. Dispyten övergick i handgemäng på så vis att J.P. och I.G. utdelade slag mot T.N. I ett inledande skede av misshandeln, som i det läget var ringa, pussade L.K. J.P. på kinden två eller tre gånger.

J.P. och I.G. dömdes i tingsrätten för misshandel. Frågan av betydelse här är om L.K:s handlande gör henne till medgärningsman eller medhjälpare till misshandeln. Tingsrätten valde att döma henne som medgärningsman och yttrade följande om hennes handlande:

”Ett sådant uppträdande i direkt anslutning till att en annan person utövar våld kan inte ha annat syfte än att uppmuntra den andre till att fortsätta sin våldsutövning. L.K. har därigenom manat på J.P. och i sådan mån varit delaktig i våldsutövningen att också hon kan dömas som medgärningsman.”

L.K. överklagade till hovrätten som ändrade domen och bland annat fann följande utrett. I det skedet då L.K. pussade J.P. på kinden hade misshandeln redan inletts och var i det stadiet av sådan art att den inte gav upphov till några skador. Det har inte framkommit uppgifter om att J.P. och L.K:s handlande har föregåtts av någon planering eller samråd. L.K:s handlande har således inte varit någon förutsättning för eller bidragit till att J.P. skulle påbörja misshandeln. L.K. kan därför inte dömas som medgärningsman. L.K:s agerande har ändå styrkt J.P. i hennes uppsåt att fortsätta misshandeln

efter de inledande slagen. Hennes handlande är därför att bedöma som medhjälp till ringa misshandel.

4.4.3 Eksjö tingsrätt B 40-08 och Göta hovrätt B 673-08

Åklagaren väckte åtal mot E., M. och S. vid Eksjö tingsrätt och yrkade ansvar för bland annat grov misshandel, grovt olaga hot, olaga frihetsberövande och tillgrepp av fortskaffningsmedel. Åklagaren gjorde gällande att de begått gärningarna tillsammans och i samförstånd.

De tre befann sig vid tiden för brotten på en utslussningsavdelning tillhörande behandlingshemmet Långanässkolan. Den aktuella kvällen hade de tre diskuterat en rymning och hur denna skulle gå till. Bland annat skulle behandlingsassistenten förmås att komma upp till avdelningen och kvarhållas där för att ungdomarna skulle få möjlighet att ta pengar och bilnycklar ur skolans kassaskåp.

Behandlingsassistenten M. W. lockades upp till avdelningen genom att en dörr öppnades och därigenom startade larmet. När M. W. kom upp till avdelningen träffades han av ett kraftigt slag i ansiktet. Han blev därefter fastbunden med en antennsladd. Någon gång under skeendet höll E en kniv i närheten av M W:s hals. Efter att M. W. hade blivit bunden gick de tre till skolans kassaskåp där de tillgrepp dels de kontanter som fanns där och dels nycklarna till skolans bil. Därefter begav de sig därifrån i skolans bil.

E erkände att han gjort sig skyldig till misshandel, olaga hot och olaga frihetsberövande. M och S erkände tillgrepp av fortskaffningsmedel men förnekade brott i övrigt.

Av vittnesmålen med de tilltalade framgick bland annat följande. De satt och tittade på teve när frågan om att rymma kom upp. De var överens om hur det skulle gå till. M W. skulle lockas upp till avdelningen och därefter skulle de förmå honom att stanna kvar där medan de tog bilnycklarna. När E. uppgav att han var beredd på att använda våld mot M W. sa S. att han inte ville vara delaktig i det och gick därifrån. Vad gäller M. har det inte gått att utreda annat än han förblev sittandes i soffan. Tingsrätten gör följande uttalande om M:s delaktighet.

”M. har emellertid inte tagit avstånd från diskussionerna om våld gentemot målsäganden. Även om han inte deltagit aktivt i utövandet av våld och hotet, har han understött E:s handlande på sådant sätt att han ska betraktas som medgärningsman. E. och M. är alltså skyldiga till misshandel, olaga hot och olaga frihetsberövande.”

M. överklagade domen till hovrätten och yrkade att hovrätten skulle ogilla åtalen i den delen som avsåg misshandel, olaga hot och olaga frihetsberövande. Hovrätten ogillade åtalet i enighet med M:s yrkande och anförde bland annat följande om M:s medverkan.

”Mot bakgrund av att det inte är visat att M. tidigare initierat eller uppmanat talet om att använda våld mot M. W. samt att han, när E. satte planen i verket, förhöll sig helt passiv och inte flyttade från den soffa som han suttit i under kvällen, kan han inte enbart genom sin fortsatta närvaro i rummet anses ha främjat gärningarna på sådant sätt att han kan hållas straffrättsligt ansvarig. Åtalet mot honom såvitt avser misshandel, olaga frihetsberövande och olaga hot ska därför ogillas.”

Hovrättens ordförande och ett annat hovrättsråd var skiljaktiga. De var ense med majoriteten när det gäller vad som kan anses vara utrett om M:s förhållanden och anförde bland annat följande. Alla tre var med och planerade hur det skulle gå till när de skulle bege sig från skolan. M. W. skulle lockas upp till avdelningen och förmås att stanna kvar där medan de tre tog pengar och bilnycklar ur kassaskåpet. E., M. och S. har samtliga varit införstådda med att M. W. inte frivilligt skulle stanna kvar på avdelningen och passiv åse deras tillgrepp. Det har alltså varit deras planering att M. W. skulle tvingas kvar på avdelningen med våld eller hot om våld. M. uppehöll sig i närheten av E. när denne angrep M. W. och har därigenom utgjort ett stöd för E. M. har genom råd eller dåd främjat de gärningar som E. har utfört. Genom sin medverkan i planeringen och utförandet kan M. inte undgå ansvar.

4.4.4 Nedre norrlands hovrätt B 1293-07

Åklagaren åtalade T. och P. för att gemensamt och i samråd alternativt samförstånd mördat M. Gärningsbeskrivningen innefattade även påståenden om olaga frihetsberövande, olaga hot, grov misshandel och skyddande av brottsling.

T. och P. hade tillsammans med ytterligare en person³¹ kört till mordplatsen i skogen med M. liggandes i bagageutrymmet. Både T. och P. hade hotat M. i bilen och när de kom fram till en skogsväg hade P. tvingat ner M. i bagageutrymmet. P. körde bilen. När de kom fram till en vägbom steg P. ur bilen och försökte forcera vägbommen med en yxa. Då detta misslyckades steg de övriga ur bilen och M. släpptes ur bagageutrymmet. En mobiltelefon hittades i bagageutrymmet och det uppstod en diskussion om huruvida M. hade kunnat larma polisen eller inte. M. stod då invid de andra och skakade kraftigt av rädsla. På P:s uppmaning började M. gå nedför skogsvägen. Strax därefter beordrade T. M. att sätta sig ner. När M. satt på vägen slog T. ett till två slag med yxan mot hennes huvud. M. flydde därefter in i skogen medan T. följde efter och ropade ”stoppa henne”. P. kom ifatt M. och hindrade henne från att fly genom att hålla fast henne. I det läget kom T. upp bakom M. och utdelade ett kraftigt hugg med yxan som träffade M. i huvudet. M. föll baklänges varpå T. ställde sig på hennes ansikte och trampade ner det i den vattensjuka marken. P. höll samtidigt sina händer vid

---

³¹ Den fjärde personens delaktighet lämnas utan avseende i den här redovisningen då hon dels frikändes helt av hovrätten och dels i övrigt inte verkar ha deltagit på annat sätt än att hon var närvarande.

M:s midja och tryckte ner henne mot marken i ca 30 – 40 sekunder. Efter ca 10 minuter ropade T. att han behövde hjälp med att flytta kroppen. P. befann sig då vid bilen. T. och P. bar då kroppen tillbaka till bilen och placerade den åter i bagageutrymmet.

I tingsrätten dömdes T. för grov misshandel. P. dömdes för olaga frihetsberövande, olaga hot och skyddande av brottsling. Att ingen dömdes för att ha berövat M. livet beror på att åklagaren enbart angivit att dödsorsaken var drunkning till följd av att T. och P. tryckt ner M:s huvud i den vattensjuka marken. Gärningsmomentet att M. berövats livet genom yxhugg i huvudet täcktes inte av åklagarens gärningsbeskrivning.

Åklagaren justerade sin talan i hovrätten så att även yxhuggen omfattades av åtalet så som möjlig dödsorsak.

Hovrätten fann inte annat utrett än att det var T. ensam som tagit initiativ till det våld som strax därefter skulle leda till mord.

T. tilldelade M. flera yxhugg, varav det sista som penetrerade skallbenet har förorsakat en livshotande skada på henne. T. har även ställt sig på M:s huvud och därigenom tryckt ner hennes huvud i den vattensjuka marken. Rättsläkaren har uppgett att en skullskada som den som M. fick genom yxhugget leder till döden inom tio minuter om personen inte får adekvat vård på sjukhus. Rättsläkaren har på grund av kroppens beskaffenhet när obduktionen utfördes inte kunnat fastställa dödsorsaken, d.v.s. om den berodde på yxhugget eller drunkning. Oavsett hur det förhåller sig med den saken står det klart att det är T. som genom sina handlingar har utfört mordet på M. T. skall alltså dömas för mord.

P. dömdes i hovrätten för medhjälp till mord, olaga hot och olaga frihetsberövande. Angående P:s inblandning yttrade hovrätten bland annat följande.

”Det måste i det läge som rådde på platsen ha stått fullkomligt klart för P. att T., som sekunderna före hade huggit M. med en yxa på Gässlingevägen och som nu jagade M. med en yxa i handen, hade för avsikt att döda henne. P. gjorde ingenting för att stoppa detta utan har istället hjälpt T. med att trycka ned den svårt skadade M. under vattnet.”

”P:s handlande på mordplatsen har inte inneburit att tagit livet av M. Han har dock hjälpt T. i hans uppsåt att döda M. genom att hindra henne från att komma undan T:s våldsanvändning och genom att tillsammans med T. hålla fast och trycka ned henne i den vattensjuka marken. P. bör vid sådant förhållande dömas för medhjälp till mord.”

5 Analys

I de kommande styckena ska jag försöka ge en bild av vad som skiljer medhjälparen från medgärningsmannen. Jag kommer att göra detta med utgångspunkt i den praxis som tagits upp tidigare i uppsatsen. Praxisen kommer att jämföras med uppfattningen i litteraturen. Naturligtvis ges även min egna uppfattning ett visst utrymme.

5.1 Vad kännetecknar medhjälparen?

Som konstaterades tidigare i uppsatsen krävs det inte att medhjälparen har hjälpt till så mycket att man kan säga att brottet inte skulle ha blivit utfört utan medhjälparen. Det räcker med att man har medverkat i någon mån i den brottsliga gärningen. Detsamma synes dock gälla även för vissa som blir dömda som medgärningsmän.

5.1.1 Göta hovrätts dom B 2442-05

I fallet fanns inget bevisat samråd mellan de båda tilltalade, A.A och C.S, att begå gärningarna. Det som lades A.A till last var att han följt med C.S till brottsplatserna och genom att filma skadegörelsen styrkt C.S i dennes uppsåt. A.A har således främjat de gärningar som C.S utfört. Det är alltså avsaknaden av samråd som blir avgörande för bedömningen av A.A:s ansvar. Åklagaren har emellertid stämt in de båda ynglingarna under påståendet att de tillsammans och i samförstånd har begått gärningarna. Om bedömningen hade skett med utgångspunkt i att det fanns ett samförstånd istället för ett samråd hade det sannolikt funnits utrymme för hovrätten att döma de båda som medgärningsmän. Detta gäller i synnerhet om man delar upp gärningen i två delar, där skadegörelsen på skolan respektive på vårdcentralen i så fall skulle ha utgjort två brott. Då de båda begav sig från skolan mot vårdcentralen borde det rimligen ha funnits ett samförstånd mellan dem att skadegörelse skulle ske även på vårdcentralen.

Jag menar inte att det hade varit bättre att döma dem i medgärningsmannaskap, jag menar bara att möjligheten fanns.

5.1.2 NJA 1996 s. 27, ”Stureplansmorden”

Varken tingsrätten, hovrätten eller högsta domstolen dömde de tilltalade som medgärningsmän. Tingsrätten dömde dock B och C för medhjälp till mord. Tingsrätten menade att de hade uppsåt till medhjälp men att deras medverkan inte sträckte sig så långt att det gick att se dem som medgärningsmän, vilket åklagarens förstahandsyrkande gjorde gällande. Hovrätten liksom högsta domstolen fann det dock inte styrkt att B och C haft uppsåt till händelseutvecklingen så som den kom att utspela sig.

5.2 När är det relevant att döma en tilltalad som medgärningsman?

De flesta synes vara tämligen överens om att det så kallade ordinära medgärningsmannaskapet har en självklar plats i rättsordningen. Ibland är det naturligt att döma de inblandade som medgärningsmän i stället för att döma var och en för sin egen del i brottet. Men oftast är det enligt min mening tvärtom.

5.2.1 RH 1995:70

I målet RH 1995:70 som togs upp tidigare som exempel på det ordinära medgärningsmannaskapet kan jag inte se någon anledning till att döma på annat sätt än vad hovrätten gjorde. De båda kumpanerna K. och D. hade i förväg planerat hur rånet skulle gå till och de var båda införstådda i att den planerade våldsanvändningen kunde utgöra ett hot mot offrets liv eller hälsa. I det läget spelar det ingen större roll hur uppgifterna fördelas mellan de som utför den brottsliga gärningen.

När det finns ett bevisat samråd mellan de tilltalade ter det sig naturligare att döma dem i medgärningsmannaskap än om det bara finns ett påstående om att de har handlat i samförstånd.

5.2.2 Svea hovrätt B 6470-05, ”Kungsgatanfallet”

I Kungsgatanfallet bedömdes J. R. ha agerat i tyst samförstånd med de båda övriga tilltalade. Bevisningen mot J. R. var minst sagt knapphändig, i utredningen kom det inte fram mycket mer än att han hade befunnit sig på platsen. Om det hade funnits ett klart samråd mellan de tilltalade som mynnade ut i misshandeln hade jag inte haft några invändningar mot att även J. R. dömdes. I det fallet hade det varit lättare att se honom som medgärningsman till det inträffade.

Skillnaden mellan samråd och samförstånd är ofta avsevärd. Samråd innebär ofta att brottet har planerats av flera personer tillsammans. De deltagande bestämmer inbördes vem som ska utföra vilken handling och så vidare. Oftast finns samrådet från en tid innan den brottsliga gärningen påbörjas. Detta innebär att deltagarna ges tillfälle att på ett mer handgripligt sätt visa att de så att säga är med på noterna. De skaffar till exempel fram hjälpmedel för brottet och förflyttar sig till brottsplatsen. Det jag vill ha sagt med detta är att det borde ställas högre krav på ett faktiskt deltagande i den brottsliga gärningen när det är fråga om samförstånd än om det är fråga om samråd. Annars finns risken att de som bara befinner sig på platsen åker med ”på köpet”. I ett fall som misshandeln på Kungsgatan där den brottsliga gärningen uppstår spontant utan föregående planering och där själva händelseförloppet går mycket snabbt är det vanskligt att dra slutsatsen att det finns ett tyst samförstånd mellan olika personer.

Om prövningen av J. R:s skuld hade skett utifrån ett medhjälpsperspektiv hade det varit lättare att förstå att han blev fälld. I och med att han befann sig på platsen utan att ta avstånd från den uppkomna situationen har han sannolikt gett ett visst stöd åt sina kamrater som bevisligen utförde misshandeln. Om han nu följde med i jakten över Kungsgatan var stödet naturligtvis ännu större.

5.2.3 NJA 1992 s. 474, ”Pinnstolsfallet”

Jag anser att högsta domstolen går ganska långt när de dömer både M. och J. för dråp. Hovrätten har enligt min mening gjort en rimligare bedömning i ansvarsdelen:

”Av utredningen framgår att det var en ren tillfällighet att inte något av de kraftiga knivhugg som M. gav R. i bröstet och ryggen blev direkt dödande. De skador som M. tillfogade R. och det sätt på vilket M. knivhögg R. visar enligt HovR:ns mening att M. hade uppsåt att döda R. M. har därigenom gjort sig skyldig till försök till dråp. J. har genom att attackera R. med en stol medan M. knivhögg R. gjort sig skyldig till medhjälp till försök till dråp”.

Om det finns flera tänkbara alternativa händelseförlopp att välja på ska domstolen välja det som är lindrigast för den tilltalade, in dubio pro reo. Det är vad hovrätten gjort. Vad som är bevisat, främst genom de tilltalades erkännande i målet, är att M. har knivstuckit R. ett flertal gånger, dock ej det dödande hugget. J. å sin sida har tillfogat R. viss lindrigare skada med en köksstol. I M:s handlande med upprepade knivhugg mot överkroppen på offret måste det finnas ett uppsåt att döda; direkt eller eventuellt.³² Alltså är det bevisat att M. försökt att döda R., men inte att han faktiskt gjort det. Eftersom domstolen kunnat avfärda J:s nödvärnsinvändning som osannolik kan den enda rimliga bedömningen bli att han främjat M:s försök att döda R.

Vad som är anmärkningsvärt i målet är den stora skillnaden i domslut mellan instanserna, särskilt för J:s del. I tingsrätten dömdes M. för grov misshandel, J. friades helt. I hovrätten dömdes M. för försök till dråp och J. för medhjälp till försök till dråp. Och högsta domstolen dömde slutligen båda för dråp.

Domen, som kan sägas införde det utvidgade medgärningsmannaskapet i svensk rätt, har kritiserats av bland andra Carl Erik Herlitz. I en artikel ger han sin syn på domen som i korthet går ut på följande.³³

Det är till att börja med svårt att avgöra hur högsta domstolens dom ska tolkas. Vad gäller M. så kan hans delaktighet antingen vara dråp eller så har

³² Den eventuella uppsåtsformen användes vid tiden för målet.

³³ Herlitz, Carl Erik, Delaktighet i brott i ljuset av NJA 1992 s. 474 – en förvirrad del av straffrätten, JT 1996/97:2 s. 277-305.

domstolen resonerat i termer av medgärningsmannaskap. Om det är dråp som avses för M:s del så kan man påstå att domen innebär att den som tillfogar en annan person en livshotande skada med uppsåt att döda kan dömas för dråp trots att dennes handlande inte utgjort dödsorsaken. Han kan dömas för dråp under förutsättning att allt sammanlagt våld utövas i en sammanhängande följd. I en sådan situation synes högsta domstolen mena att det närmast beror på tillfälligheter vilket våld som blir den direkta dödsorsaken och den åtalade bör därför kunna dömas för dråp. Det normala är att bara den som har utövat det dödande våldet kan dömas för dråp, medan den andra på sin höjd kan göras ansvarig för försök till dråp. Detta förutsätter att de båda inte har samverkat. Man kan även fråga sig om högsta domstolen anser att det våld som dödade R. måste ha utövats av J. om det inte var M. utövade det, eller om det lika gärna kan ha varit en tredje okänd person som gjorde det.

En annan möjlig tolkning av domen är att högsta domstolen menar att M. och J. tillsammans dödade R., i medgärningsmannaskap således. Att J. dömdes som medgärningsman talar givetvis för detta. Konstruktionen medgärningsmannaskap kan sägas vara nödvändigt för att ett medverkansobjekt ska kunna existera. Det kan då handla om att två personer har utfört liknande handlingar men att det inte går att utröna vems handlande som har orsakat effekten. Flera skäl gör det dock tveksamt om högsta domstolen har resonerat i termer av medgärningsmannaskap för M:s del. M. anges till exempel inte uttryckligen i domen som medgärningsman. Inte heller står det något om att M. och J. i samverkan eller gemensamt orsakade R:s död.

En sista möjlig tolkning för M:s del är att det var J. som orsakade R:s död. Om så är fallet har således M. medverkat på ett sådant sätt att han ska anses vara gärningsman.

Vad gäller J. är det klart att det inte går att påstå att det var han ensam som orsakade R:s död. Det är inte styrkt att J. utövade annat våld än med en stol, och det är inte styrkt att han tilldelade R. någon livshotande skada därigenom. Detta till trots döms J. som medgärningsman för dråp.

Högsta domstolens dom ska alltså tolkas på så sätt att antingen menar man att M. och J. orsakade R:s död tillsammans eller så gjorde M. det ensam fast J. främjade dråpet på ett sådant sätt att han är att betrakta som medgärningsman. Han dömdes som medgärningsman för att han deltog i våldet på ett mer aggressivt sätt än han har medgett och för att han på ett verksamt sätt bidrog till R:s död. Det är dock tveksamt om man kan tolka domen som om de båda tillsammans skapat medverkansobjektet, alltså att de tillsammans berövat R. livet.

Det är anmärkningsvärt att J. dömdes som medgärningsman för dråp med tanke på att hans handlande, efter vad som är visat, är så artskilt från M:s handlande.

5.2.4 Hovrätten för västra Sverige B 2957:00, ”Göteborgsbranden”

Domen bemöts av bland andra Suzanne Wennberg. I artikeln *Från Malexander till Sambandscentralen – fördelar och farhågor med dömande i medgärningsmannaskap respektive medfrämjandeskap*³⁴ kritiserar hon domen sammanfattningsvis på följande sätt.

Tingsrätten dömde alla fyra som medgärningsmän till den grova mordbranden. Vad gällde A var bedömningen enkel såtillvida att det var utrett att han hade burit med sig en dunk med brännbar vätska som han skvätt ut över de uppstaplade stolarna. Han hade därefter rivit sönder papper och tänt eld på alltsammans.

Bedömningen av B, C och D:s handlande var mer komplicerad. Det var inte utrett att någon av dem hade deltagit i de åtgärder som ledde fram till branden på ett rent fysiskt plan.

Enligt tingsrätten grundar sig deras skuld som medgärningsmän i ett underlåtenhetsansvar då de inte har tagit avstånd från, och inte heller hindrat, de handlingar som A har utfört.

Medgärningsmannaskapet utesluter inte ansvar genom underlåtenhet om brottet i fråga fungerar som ett så kallat oäkta underlåtenhetsbrott. Detta förutsätter dock att förutsättningarna för ett sådant ansvar är uppfyllda, exempelvis ska vederbörande ha innehaft en garantställning. Tingsrätten utvecklar inte på vilket sätt det skulle åligga B, C och D att ingripa eller hindra elden; och det är detta som utgör bristen i tingsrättens resonemang.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom utan att sluta upp bakom resonemanget om ansvar genom underlåtenhet. Enligt hovrätten kunde det inte finnas någon annan förklaring till att A, B, C och D gick in i kulverten än att de hade kommit överens om att anlägga eld. Det var vidare styrkt att A hade handlat på så sätt som framkom i tingsrättens dom sedan han tillsammans med de övriga hade kommit överens om att förstöra festen genom att anlägga eld. Vid den bedömningen saknade det enligt hovrätten avgörande betydelse för skuldfrågan att det inte hade kunnat utredas om det var någon eller några andra än A som agerat rent fysiskt för att anlägga elden.

Hovrätten motiverar inte på något sätt varför det inte skulle spela någon roll att det inte gick att styrka att B, C eller D hade deltagit i själva anläggandet av branden. Normalt sett brukar ett beslut om att begå brott som inte åtföljs av ett verkställande straffas som stämpling eller medhjälp om någon av de övriga går vidare till straffbart försök eller fullbordat brott. I det här fallet straffades det rena samrådet som medgärningsmannaskap.

---

³⁴ JT 2002/03:3 s. 592-612.

Suzanne Wennberg menar att det är rimligt att anta att medgärningsmannaskapet ibland används när man anser sig ”veta” att flera personer har deltagit än vad som har kunnat styrkas. Det är svårt att veta om en person har deltagit i en överenskommelse om att begå brott om han inte har deltagit i själva utförandet av brottet. Det är normalt sett genom en persons handlande man kan utläsa hans syfte med handlandet. Man kan fråga sig varför han inte deltog i utförandet av brottet om det var det han hade bestämt sig för.

Enligt Suzanne Wennberg borde B, C och D i stället ha dömts för medhjälp till grov mordbrand.

5.2.5 NJA 2003 s. 645, ”Passagerarfallet”

Christoffer Wong har i en artikel³⁵ kommenterat domen på bland annat följande sätt.

Majoriteten i högsta domstolen har i domskälen satt den lägsta gränsen för när straffansvar kan uppstå vad gäller gemensamt brukande.

”Enbart den omständigheten att någon följt med i en bil kan emellertid inte anses vara tillräckligt för att någon skall anses vara medgärningsman. För detta bör krävas en sådan medverkan när det gäller exempelvis initierandet av färden eller färdväg eller färd sätt att själva brukandet framstår som ett för de medverkande gemensamt företag eller en gemensam verksamhet.”

Då skrivningen har så nära anknytning till omständigheterna i det aktuella målet bör detta tolkas försiktigt. Högsta domstolen har preciserat begreppen brukande och gemensamt brukande utan att detta innebär att det går att applicera dessa krav generellt på andra fall av gemensamt handlande.

I utredningen har inte framkommit någonting som visar att R. i något hänseende har främjat de andras brukande. Det saknas således förutsättning att döma honom för medhjälp.

Vad som är intressant med fallet är dock att det kan tolkas i ett annat ljus med tanke på vissa anmärkningar i domskälen.

”Riksåklagaren har också i Högsta domstolen strukit under att åtalet avser ett gemensamt brukande[...] Något påstående om att R:s handlande skulle ha innefattat ett självständigt brukande av personbilen har alltså inte framställts i målet. Det saknas därför anledning att ta ställning till om, och i så fall under vilka förutsättningar som, en passagerare skulle kunna anses på ett självständigt sätt bruka det fordon som han medföljer.”

---

³⁵ Wong, Christoffer, Den magiska formeln har förlorat lite av sin magi – nya prejudikat om det straffrättsliga begreppet ”gemensam och i samråd”, JT 2003/04:4 s. 924-928.

Ansvarsfrågan har således bara bedömts utifrån förutsättningen att R. brukat bilen gemensamt med båda övriga inblandade. Det kan alltså hända att en person som inte kan dömas för ett gemensamt handlande ändå kan dömas så som ansvarig för sitt egna, självständiga, handlande. De rättsfakta som ska bevisas när det är fråga om medgärningsmannaskap är inte identiska med de rättsfakta som ska bevisas när det är fråga om självständigt gärningsmannaskap.

5.2.6 NJA 2003 s. 473, ”Narkotikafallet”

Vad som kunde läggas K. till last var bara att han hade godkänt att J. förvarade narkotikan i det hyrda rummet. Det var även det enda som påstods för K:s del. Det finns ingen generell skyldighet att ingripa mot annans brottslighet. Då högsta domstolen konstaterat att bara ett godtagande av att ett brott har förövats uppenbarligen inte är tillräckligt för att grunda ansvar för deltagande kan man undra om inte åklagaren använt sig av formuleringen ”gemensamt och i samförstånd” rent slentrianmässigt.³⁶

5.2.7 NJA 2002 s. 489, ”Sambandscentralen”

Bortsett från de tre SMS-meddelanden som skickades direkt från sambandscentralen till diverse mottagare i området kring upploppen har det inte visats annat än att sambandscentralen vidarefodrat information till kaosfiltret. Sambandscentralen har i det hänseendet med andra på sin höjd främjat kaosfiltrets främjande. Att främja ett främjande, det vill säga medhjälp till medhjälp, är inte straffbart. Med den bakgrunden bör således tyngdpunkten i straffvärdena rimligen hänföras till de tre SMS-meddelandena som sändes under dagen den 14 juni. Frågan är då till vilken tidsrymd främjandet, som SMS-meddelandena innebar, ska begränsas. Informationen som fanns i meddelandena samlandes in under dagen den 14 juni. Meddelandena sändes den 14 juni, det sista vid klockan 14.46. Frågan är av stor betydelse för de två tilltalade som kom till lägenheten först vid klockan 18.30. Då de inte har befunnit sig i lägenheten under dagen kan de varken ha samlat in eller vidarebefodrat den informationen som meddelandena innehöll. Att de har deltagit i verksamheten dagarna innan och på kvällen den 14 juni saknar betydelse eftersom inget brott har främjats därav.³⁷

5.2.8 NJA 2006 s. 535, ”Värdecentralrånet”

För S.C:s vidkommande räknar hovrätten upp alla de omständigheter som inte kan läggas honom till last. I uppräknningen förekommer i stort sett alla centrala delar i brottets utförande. Ändå finner hovrätten det styrkt att S.C. har deltagit i förberedelserna på ett så aktivt sätt att han ska dömas som medgärningsman.

³⁶ Wong, Christoffer, Den magiska formeln har förlorat lite av sin magi – nya prejudikat om det straffrättsliga begreppet ”gemensamt och i samförstånd”. JT 2003/04:4, s. 925.

³⁷ Wennberg, Suzanne, JT 2002/03:3, s. 609 f.

Vad gäller M.P. för hovrätten ett resonemang som går ut på att eftersom han arbetade i samma lokal som S.C. kunde han inte gärna ha varit ovetande om de förberedelser inför rånet som ägde rum i lokalen. Hovrätten går inte närmare in och förklarar på vilket sätt den troliga vetskapen i sig skulle grunda ansvar för M.P. Hovrätten fann det vidare styrkt att M.P. befunnit sig i verkstaden tillsammans med bland andra S.C. under natten före rånet. Att han skulle ha varit där under natten utan att ha något med det planerade rånet att göra kan sannolikt uteslutas.

För de båda tilltalade finns det många faktorer som talar för att de på något vis var inblandade i rånet, eller i vart fall i förberedelserna till rånet. Hovrätten pekar dock inte på något specifikt handlande som binder dem vid rånet. Domskälen är i allt väsentligt allmänt hållna och hänvisar till att de tilltalade har *”spelat en tillräckligt betydelsefull roll för rånets genomförande”* och så vidare. Om hovrätten valt att ställa upp alternativa hypoteser om deras inblandning borde det ha framkommit ett flertal rimliga tvivel, i alla fall vad det gäller M.P. Självklart verkar det sannolikt att han hade vetskap om vad som planerades och förbereddes i verkstaden, men går det verkligen att hålla för visst att han deltog i förberedelserna? Och går det i så fall hålla för visst att han var införstådd i att det var i just rånet i Akalla som förberedelserna skulle mynna ut i? Det är högst sannolikt bara ett fåtal som känner till hela brottsplanen vid de mer omfattande brotten. De som skaffar fram hjälpmedel, så som fordon och liknande, får troligen inte veta särskilt mycket om vad huvudbrottet består i. Om förberedelserna gällde ett förmögenhetsbrott vilket som helst, kan man inte gärna påstå att M.P. hade ingått i ett samråd om att råna värdecentralen i Akalla.

Högsta domstolen tog fasta på att varken S.C. eller M.P. hade visats vara närvarande på brottsplatsen. Alltså har ingen av dem bevisligen deltagit i genomförandet av själva rånet. Enligt högsta domstolen räcker det vanligen inte heller med att främja ett brott innan det påbörjas för att dömas som medgärningsman.

Hovrättens dom kan tolkas som att domstolens ledamöter ansåg sig ”veta” att de tilltalade var skyldiga även om bevisningen inte räckte ända fram.

5.2.9 Nedre Norrlands hovrätt B 136-06, ”Misshandelfallet”

Både tingsrätten och hovrätten var eniga om att L.K:s handlande hade uppmuntrat J.P. att fortsätta våldsanvändningen. Det som skiljer domarna åt är att tingsrätten ansåg att L.K:s inblandning var tillräckligt stor för att döma henne som medgärningsman till misshandeln, medan hovrätten stannade vid medhjälp till ringa misshandel.

L.K. dömdes i tingsrätten för samma brott och till samma påföljd som de båda medåtalade. Tingsrätten ansåg med andra ord att L.K:s handlande var lika klandervärt som de medåtalades.

Hovrättens resonemang är betydligt lättare att ta till sig om man betänker att var och ska bedömas efter det uppsåt och den oaktsamhet som ligger honom till last.

5.2.10 Eksjö tingsrätt B 40-08 och Göta hovrätt B 673-08, "Rymningsfallet"

Det finns helt klart en poäng i det resonemang de båda dissidenterna i hovrätten anför för sin skiljaktiga mening. De tilltalades plan gick ut på att locka assistenten till avdelningen och sedan på något sätt förmå honom att stanna där. I den skiljaktiga meningen anges följande.

"E., M. och S. har samtliga varit införstådda med att M. W. inte frivilligt skulle stanna kvar på övervåningen och passiv åse deras tillgrepp. Det har alltså legat i deras planering att M. W. skulle tvingas kvar på övervåningen med våld eller hot om våld. Vad som sedan inträffade i den vägen ligger väl i linje med vad som var avsett och omfattas således av M:s uppsåt. M. har på övervåningen tillsammans med E. inväntat M. W. och därvid uppehållit sig i närheten av E. då denne angripit M. W. Därigenom har han kommit att utgöra ett stöd för E. Sammantaget har M., på sätt som avses i 23 kap. 4 § brottsbalken, genom råd och dåd främjat de gärningar som E. har utfört. Genom sin medverkan i planeringen och utförandet av gärningarna mot M. W. kan M. inte undgå ansvar för misshandel, olaga hot och olaga frihetsberövande, låt vara att han har medverkat till dessa brott i begränsad omfattning."

I förhören i tingsrätten uppger M. såväl som E. att planen var att få M. W. att stanna kvar på avdelningen. Båda två nämner att det var meningen att M. W. skulle förmås att lägga sig på golvet. E. uppger att planen var att han skulle bindas med en antensladd som fanns på avdelningen. E. uppger att han sagt att om M. W. inte gjorde som han blev tillsagd skulle E. bli tvungen att "nita honom".

I förhören i hovrätten uppger M. att de varken planerade att misshandla eller hota M. W. Dock sa E. vid ett tillfälle att han om M. W. "inte gör som jag säger får han en smäll".

Om nu planen, som M. uppger i hovrätten, varken innefattade våld eller hot om våld måste man fråga sig av vilken anledning de hade tänkt sig att M. W. skulle lägga sig på golvet och stanna kvar där medan de tilltalade tillgrepp pengar och skolans bil. De kan ju inte gärna ha räknat med att M. W. skulle lägga sig på golvet och binda sig själv enbart för sitt eget höga nöjes skull.

Genom E:s vittnesmål både i tingsrätten och i hovrätten kan man utläsa att alla tre var införstådda med planen att på något sätt få M. W. att lägga sig på

golvet. I tingsrätten säger han även att det var bestämt att S. skulle binda M. W. Alla tre har vittnat om att när E. började tala om att han var beredd att använda våld om inte M. W. gjorde som han ville, gick S. därifrån. Man kan uttrycka det som att S. positionerade sig på så vis att han från början var med på ett visst mått av våld (bindandet) men att han inte var med på ett grövre våld än så. Om S:s ansvar i det hela finns inte mycket att säga. Han var med i samrådet om vissa av de handlingar som senare utfördes, men han var inte med i det aktiva handlandet. Enbart samråd utan aktivt handlande räcker inte för ansvar för brott.

Bedömningen av M:s ansvar är knepigare. Han har varit med i samrådet och befunnit sig på brottsplatsen utan att aktivt ta del i handlandet. Bedömningen måste alltså ske med utgångspunkt i huruvida M:s blotta närvaro kan ses som att han med råd eller dåd främjade gärningarna eller om hans handlande rent av ska ses som om han är medgärningsman.

I jämförande med tidigare fall där en person förhållit sig passiv ter det sig lite märkligt att M. helt undslipper ansvar i hovrätten. Jag anser inte att M. har varit så pass delaktig att han är att anse som medgärningsman. Genom sitt handlande har han dock styrkt E. i dennes uppsåt och borde rimligen ha dömts för att ha främjat gärningarna om åklagaren hade yrkat detta.

E. borde rimligen ha känt ett visst stöd av M. även om denne inte aktivt deltagit i de brottsliga gärningarna. Det kan vara så att M:s blotta närvaro i rummet var det som fick E. att våga ta steget och så att säga omvandla ord till handling. I och med att M. stannade kvar i rummet fanns han till hand för E. om något i planen hade gått snett; exempelvis om M. W. hade lyckats övermanna Erik.

5.2.11 Hovrätten för Nedre norrland B 1292-07, "Yxfallet"

Bedömningen av P:s del i gärningen går till viss del emot tidigare praxis vad gäller medgärningsmannaskap. Fallet har vissa likheter med 1992 års fall.³⁸ Det är liksom i 1992 års fall två personer som är åtalade för brottet och båda har i förhör sagt att det var den andra som utförde brottet. Det är vidare klarlagt att det bara är en persons handlande som har lett till resultatet, att offret har avlidit. Den ena av de inblandade personerna har stått för en större del i våldsanvändningen. Det som skiljer de båda fallen åt är att det i det senare finns ett vittne som har sett händelseförloppet och som domstolen sätter sin tilltro till. Detta borde emellertid inte vara av avgörande betydelse för bedömningen om man ser på domskälen i 1992 års fall där följande anges.

"Med bortseende från J:s egna uppgifter får det anses tillförlitligen utrett, att han deltog i våldet mot R. på ett mera aggressivt sätt än han har medgett och på ett stadium av händelseförloppet då han inte kan ha undgått att

---

³⁸ NJA 1992 s. 474.

uppfatta att M. avsåg att döda R. och att denne var svårt skadad. Av detta följer att han då själv måste ha varit inställd på att händelserna skulle få en dödlig utgång. Oaktat han inte visats ha tillfogat R. någon livshotande skada, har han på ett så verksamt sätt bidragit till R:s död, att han skall dömas som medgärningsman för dråp.”

Det som P. i det senare fallet gjort sig skyldig till är fullt jämförbart med det som domstolen lade J. till last i 1992 års fall. Det måste nämligen enligt hovrätten

”... i det läge som rådde på platsen ha stått fullkomligt klart för P. att T., som sekunderna före hade huggit M. med en yxa på Gäslingevägen och som nu jagade M. med en yxa i handen, hade för avsikt att döda henne. P. gjorde ingenting för att stoppa detta utan har istället hjälpt T. med att trycka ned den svårt skadade M. under vattnet.”

I båda fallen har J. respektive P. haft insikt om att den andra personen haft uppsåt att döda. De har även medverkat till resultatet att offret berövats livet. I det första fallet är det inte helt klarlagt i vilken mån J. har medverkat, men domstolen drar ändå slutsatsen att han deltog ”på ett mera aggressivt sätt än han har medgett”. Detta räckte för att beteckna honom som medgärningsman. I det andra fallet är det klarlagt vad P. har haft för sig vid mordet. Han har kört bilen till mordplatsen, han har hindrat offret från att komma undan och han har hållit fast och tryckt ned henne i den vattensjuka marken.

Om man jämför de båda fallen synes det vara så att J. i det första fallet spelat en mindre roll i händelseutvecklingen än vad P. gjorde i det andra fallet. Ändå döms J. som medgärningsman medan P. döms som medhjälpare. Detta kan naturligtvis bero på omständigheter som jag har missat. I annat fall kan man möjligen se ett trendbrott i domen; alltså att domstolarna tenderar att vara mer restriktiva med användandet av medgärningsmannaskap.

6 Slutsats

På frågan om vad det är som avgör om en person blir dömd som medgärningsman eller för medhjälp till brott finns inget säkert svar. Det finns fall som till det yttre liknar varandra men där domstolarna valt olika lösningar. Det synes närmast vara så att den personliga inställningen till att döma i medgärningsmannaskap är det som avgör. Jag är rädd för att det även kan vara så att domstolarna ibland har fallit för trycket från den så kallade allmänna opinionen, alltså massmedia. Om det är så är det naturligtvis ett allvarligt hot mot rättsäkerheten för den enskilda.

I vissa fall har domstolarna fått kritik för att de tagit beslut som kan uppfattas som rättspolitiska ställningstaganden.³⁹

En del åklagare är mer benägna än andra att ge in stämningsansökningar på gruppnivå när det finns fler än en tänkbar gärningsman eller där det finns flera personer som är inblandade på något sätt. Formuleringar som ”tillsammans och i samförstånd” eller ”gemensamt och i samråd” verkar ibland vara mer regel än undantag.

”Jag kör numera nästan alltid med tillsammans och i samförstånd eller gemensamt och i samråd när jag väcker åtal.” ”Man tar allihopa och så får det bli domstolens sak att bestämma var man ska landa.”⁴⁰

Frågan är varför stämningsansökningar med den utformningen har blivit så vanliga. Möjligen kan det bero på att det helt enkelt är smidigare att stämma in på gruppnivå och sedan se vart det hela leder. Det kan även bero på att det med åtal på gruppnivå ofta följer vissa bevislättnader. Om A och B åtalas för att tillsammans och i samförstånd begått ett visst brott behöver det inte utredas precis vem av A och B som gjort vad för att de ska dömas som medgärningsmän. Det räcker med att båda varit delaktiga i viss mån. Om i stället A åtalas som gärningsman och B som medhjälpare till A ställs högre krav på att åklagaren ska bevisa vad B gjort för att främja brottet.

Att det finns vissa inneboende bevislättnader i medgärningsmannaskapet betyder dock inte alltid att de tilltalade blir dömda oftare för att åklagaren gör gällande medgärningsmannaskap. De rättsfakta som ska bevisas när det är fråga om medgärningsmannaskap är inte identiska med de rättsfakta som ska bevisas när det är fråga om självständigt gärningsmannaskap. Det kan alltså hända att en person som inte kan dömas för ett gemensamt handlande ändå kan dömas så som ansvarig för sitt egna, självständiga handlande.

---

³⁹ Se t. ex. Diesen, Christian, Göteborgsbranden, Malexander- och Söderbergmorden – svåra mål i teorin, enkla i praktiken?

⁴⁰ Citatet, som kommer från en åklagare, är hämtat från Wennberg, Suzanne, Från Malexander till Sambandscentralen – fördelar och farhågor med dömande i medgärningsmannaskap.

Det finns fog för att fråga sig om medgärningsmannaskapet är en så lyckad konstellation i alla lägen. I vissa fall är det helt naturligt att döma de inblandade som medgärningsmän i stället för att döma var och en för sin egen del i brottet. Om till exempel A och B har rånat en bank på så sätt att A har hotat personalen medan B har tagit pengarna skulle det te sig märkligt att döma A för olaga hot och B för stöld. Både A och B skulle i det fallet även dömas för medhjälp till den andras brott.

Andra fall där medgärningsmannaskap är i det närmaste nödvändigt är där flera personer utfört ett brott tillsammans och där varje individ har haft en avgörande funktion för brottets tillkomst. Om A och B misshandlar C så allvarligt att C avlider är det naturligt att döma båda som medgärningsmän; såvida båda har medverkat i ungefär samma utsträckning och att det inte går att utreda vem som utdelat det eller de dödande skadorna. Om det å andra sidan går att utreda att till exempel A har varit den som varit mest aktiv och dessutom stått för de dödande skadorna finns det som jag ser det ingen anledning att även döma B som medgärningsman till dödandet. En bedömning utifrån att B är medhjälpare ger en mer nyanserad och rättvis bild av vad som skett, då var och en i det läget får ta ansvar för sitt eget handlande. Oftast skulle nog den senare bedömningen leda till en mildare bedömning vid påföljdsvalet för B, men inte alltid. Man kan exempelvis tänka sig att det låter sig bevisas att B haft uppsåt till dödandet medan A inte haft det. I värsta fall för A kan det då röra sig om vållande till annans död medan B kan dömas för medhjälp till mord eller dråp.

Domstolarna har ibland fått kritik för att medgärningsmannaskapet har används i fall där man anser sig "veta" att någon är skyldig, men där skulden bara inte har låtit sig bevisas.⁴¹ Jag har varken tillräcklig kunskap eller tillräcklig insikt för att påstå att det faktiskt förhåller sig på det sättet. Men efter att ha läst ett stort antal domar där de tilltalade har dömts som medgärningsmän kan jag åtminstone påstå att det sannolikt är på det sättet.

I domen om Göteborgsbranden kunde det enligt hovrätten inte finnas någon annan förklaring till att de fyra tilltalade gick in i kulverten än att de hade kommit överens om att anlägga eld. Det fanns således inget hypotetiskt resonemang om alternativa förklaringar som var värt att ta någon notis om. I förhören med de tilltalade förekom uppgifter om att de gick in i kulverten för att starta brandlarmet och på det sättet förstöra festen. Det kan tänkas att någon av de tilltalade uppfattade situationen som så att överenskommelsen gällde att starta brandlarmet genom att trycka på en knapp. Det kan även tänkas att någon eller några uppfattade det som att överenskommelsen gällde att genom att anlägga eld starta brandlarmet som i sin tur skulle förstöra festen. Att anlägga eld har naturligtvis, som så mycket annat, olika vidder. Det kan röra sig om att samla ihop stolar och annat brännbart material och tända eld på detsamma, men det kan likaså röra sig om att hålla upp ett mindre brinnande föremål mot en röksensor. Man måste ändå utgå ifrån att de tilltalade kände till, eller begrep, att det borde räcka med att hålla

---

⁴¹ Se bland annat Wennberg, Suzanne, Från Malexander till Sambandscentralen – fördelar och farhågor med dömande i medgärningsmannaskap.

upp ett mindre brinnande föremål mot en röksensor för att starta brandlarmet. Om det fanns ett samråd mellan de tilltalade att anlägga eld behöver detta i sig inte innebära att det fanns ett samråd om att anlägga eld av den storleken som blev resultatet. Naturligtvis kan en liten eld som anläggs i syfte att starta ett brandlarm leda till samma konsekvenser som branden som anlades i fallet. Men om det var en liten brand som avsåg att starta brandlarmet som ingick i samrådet utsläcks i alla fall uppsåtet för mordbrand för dem som inte handlade aktivt under anläggandet. Deras ansvar för medverkan till vållande till annans död utsläcks emellertid inte i det fallet.

Om inte möjligheten fanns att döma flera personer som medgärningsmän i situationer där de tillsammans har utfört ett brott skulle domstolen oftast bara ha försök eller medhjälp som alternativ. Om det inte låter sig styrkas vem som har gjort vad, måste domstolen välja det alternativ som är det mest gynnsamma för var och en av de tilltalade. Det har i vissa sammanhang framförts synpunkter på att medgärningsmannskapet har sin plats i rättsordningen för att domsluten ska bli mer begripliga för allmänheten.

Om exempelvis A och B berövar C livet genom att de på långt avstånd avlossar ett antal gevärsskott mot honom. Både A och B skjuter mot C med uppsåt att träffa och döda denne, men det låter sig inte bevisas vem av A eller B som avlossar det dödande skottet. Om inte möjligheten att döma de båda som medgärningsmän för dödandet skulle domstolen tvingas konstatera att båda har försökt att döda C, men det går inte att säga att vare sig A eller B har lyckats. Det går inte heller säga att de har främjat varandras gärningar. Det som återstår är således att döma både A och B för försök till mord eller dråp. En sådan dom skulle naturligtvis sända egendomliga signaler till allmänheten.

Det är givetvis olyckligt om inte allmänheten förstår varför domstolen dömer som den gör, men det är i sig inte skäl nog att döma både A och B som gärningsmän. I det fiktiva fallet ovan skulle det finnas andra anledningar att döma A och B som medgärningsmän, men det är inte rimligt att döma någon till ett strängare straff bara för att allmänheten ska förstå domen.

6.1 Sammanfattning av slutsater

6.1.1 Vad skiljer medhjälparen från medgärningsmannen?

Medhjälparen har uppsåt till den brottsliga gärningen och han gör något för att främja densamma. Medgärningsmannen har uppsåt till den brottsliga gärningen och han gör något för att främja densamma, dessutom gör han

detta i samråd eller åtminstone i samförstånd med en annan gärningsman. Ofta krävs det av medgärningsmannen att han har främjat gärningen på ett mer påtagligt sätt än medhjälparen; men detta gäller långt ifrån alltid. I flera av fallen som redovisats i uppsatsen har de som har dömts som medgärningsmän haft en väldigt liten roll i utförandet i gärningen.

Det går inte dra en helt rak skiljelinje mellan medhjälparen och medgärningsmannen. Det går således inte att ge ett riktigt svar på frågan vad det är som avgör om en tilltalad blir dömd för medgärningsmannaskap eller för medverkan.

6.1.2 Finns det ett behov av att kunna döma människor som medgärningsmän?

Det ordinära medgärningsmannaskapet har en plats i rättsordningen som skulle vara svår eller omöjlig att fylla med något annat. Ibland är det naturligt att döma de inblandade som medgärningsmän i stället för att döma var och en för sin egen del i brottet. Oftast är det enligt min mening tvärtom, men möjligheten att döma flera tilltalade som medgärningsmän måste ändå finnas.

Det utvidgade medgärningsmannaskapet skulle vi nog däremot klara oss bra utan. I många fall där det utvidgade medgärningsmannaskapet har använts av domstolarna har det framkommit kritik. Kritiken går ofta ut på att de tilltalades rättssäkerhet hotas.

Både det ordinära och det utvidgade medgärningsmannaskapet tummar i viss mån på rättssäkerheten för den tilltalade. I och med att åklagarens gärningsbeskrivning och talan utgår från ett gemensamt handlande från de tilltalade blir möjligheterna till ett effektivt försvar sämre. I domstolsprocesser rörande brottsmål måste hela tiden den enskilde tilltalades rättssäkerhet vägas mot samhällets intresse av en effektiv brottsbekämpning o. s. v. Vissa inskränkningar i den tilltalades rättssäkerhet måste tillåtas för att någon över huvud taget ska kunna dömas. Exempelvis är beviskravet för att meddela en fällande dom att det ska vara bevisat ”utom rimligt tvivel” att den tilltalade gjort sig skyldig till vad som lagts honom till last. Om beviskravet hade varit ”utom varje tvivel” eller ”med full visshet” eller liknande hade det blivit obalans mellan rättssäkerheten och effektiviteten i brottsbekämpningen. På samma sätt hade det blivit obalans om domstolen aldrig hade kunnat meddela en dom som innebar att de tilltalade dömdes som medgärningsmän.

Det ordinära medgärningsmannaskapet tummar på rättssäkerheten för den tilltalade, men det gör det inte i så hög grad att man generellt kan säga det inte borde användas. Jag anser dock att användningen av det ordinära medgärningsmannaskapet borde begränsas till ett absolut minimum och bara användas när det verkligen är motiverat.

Det utvidgade medgärningsmannaskapet tummar så mycket på rättssäkerheten för den tilltalade att jag har svårt att se att det någonsin kan vara motiverat att använda det.

6.1.3 Åt vilket håll pekar trenden?

De rättsfall som togs upp tidigare i uppsatsen under rubriken ”den senare tidens rättsfall” har det gemensamt att de tilltalade friades från ansvar så som medgärningsmän.

Man bör naturligtvis vara försiktig med att dra stora slutsatser av de fyra rättsfallen. Dels är det i tre fall fråga om hovrättsavgöranden. Dels var två av hovrättsråden skiljaktiga i det ena fallet. Men det beror även på att det finns speciella omständigheter i fallen som inte gärna låter sig överföras på ett annat fall vilket som helst.

Icke desto mindre finns det omständigheter i de fyra fallen som kan jämföras med tidigare fall. Mycket tyder på att kritiken mot det utvidgade medgärningsmannaskapet har fått genomslag i domstolarnas bedömningar. Det utvidgade medgärningsmannaskapet används fortfarande, men det synes krävas en större inblandning i den brottsliga gärningen nu än för ett antal år sedan.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Axberger, Hans-Gunnar m. fl., *Felaktigt dömda – Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt*, 2006

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per-Ole, Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken - En kommentar del II*, Norstedts Juridik, 2007

Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, Iustus Förlag AB, 2001

Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, Norstedts Juridik, 2005

Nowak, Karol, *Oskyldighetspresumtionen*, Norstedts Juridik, 2003

Artiklar

Diesen, Christian, *Göteborgsbranden, Malexander- och Söderbergmorden – svåra mål i teorin, enkla i praktiken?* JT 2000/02

Herlitz, Carl Erik, *Delaktighet i brott i ljuset av NJA 1992 s. 474 – en förvirrad del av straffrätten*, JT 1996/97:2 s. 277-305.

Wennberg, Suzanne, *Från Malexander till Sambandscentralen – fördelar och farhågor med dömande i medgärningsmannaskap respektive medfrämjandeskap* JT 2002/03:3 s. 592-612

Wong, Christoffer, *Den magiska formeln har förlorat lite av sin magi – nya prejudikat om det straffrättsliga begreppet ”gemensam och i samråd”*, JT 2003/04:4 s. 924-928

Offentligt tryck

Brottsbalken

Europakonventionen

Proposition 200/01:85

Proposition 1962:10

SOU 1996:185

Lag (1951:649) om vissa trafikbrott

Rättsfallsförteckning

Rättsfall från Högsta domstolen

NJA 1963 s. 574

SvJT 1974 rf. S. 33.

NJA 1992 s. 474

NJA 1996 s. 27

NJA 2002 s. 489

NJA 2003 s. 473

NJA 2003 s. 645

NJA 2006 s. 535

Rättsfall från hovrätterna

RH 1995:70

Hovrätten för västra Sverige B 2957:00

Göta hovrätt B-2442-05

Svea hovrätts dom B 6470-05

Nedre Norrlands hovrätt B 136-06

Nedre Norrlands hovrätt B 1293-07

Göta hovrätt B 673-08

Rättsfall från tingsrätterna

Eksjö tingsrätt B 40-08